

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Εισαγωγή: Ο χρόνος και οι πηγές της ιστορίας (2 διδακτικές ώρες)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ		ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
		Πρωτογενείς	Δευτερογενείς	
Δίνουμε ονόματα στο παρελθόν	<p>Να εξοικειωθούν με την εννοιολόγηση της εποχής, την οποία θα μελετήσουν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.</p> <p>Να προβληματιστούν για τους λόγους που επιλέγονταν, άλλαζαν και εξακολουθούν να αλλάζουν οι έννοιες με τις οποίες σημαίνουμε ολόκληρες ιστορικές εποχές.</p>	Αρχαιότητα, Μεσαίωνας, Σκοτεινοί Χρόνοι, Εποχή των βαρβάρων, Αναγέννηση Βυζάντιο, Έλληνας, Εθνικός	Ιστορική οπτική	<p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με ερώτηση-τίτλο «Πώς να ονομάσουμε τις εποχές της ιστορίας;»</p> <p>Σύνταξη ιστορικού λεξικού με λήμματα τις πρωτογενείς ιστορικές έννοιες «Αρχαιότητα», «Μεσαίωνας», «Αναγέννηση», «Έλληνας», «Εθνικός» και «Βυζάντιο». Κάθε λήμμα θα περιλαμβάνει τις ακόλουθες ενότητες: α) Πώς οι άνθρωποι ονόμαζαν τότε την εποχή τους; β) Πώς την ονόμασαν οι κατοπινοί; γ) Πώς την ονομάζουμε τώρα;</p>
Βάζουμε τάξη στον χρόνο	Να εξοικειωθούν με θεμελιώδεις έννοιες του ιστορικού χρόνου και να αναπτύξουν	Πρώιμος, πρώτος, μέσος, ύστερος, όψιμος Μεσαίωνας	Χρονολόγηση, περίοδος, τομή	Συζήτηση για ζητήματα περιοδολόγησης με κύριο ερώτημα: Τομές στον ιστορικό χρόνο είναι οι μάχες; Η ίδρυση ή η διάλυση κρατών; Η ανάρρηση στο θρόνο ή η πτώση σημαντικών ιστορικών προσώπων; Τα

	<p>προβληματισμούς πάνω στα κριτήρια με τα οποία γίνονται οι περιοδολογήσεις.</p> <p>Ως αποτέλεσμα των προηγούμενων στόχων, να κατανοήσουν αφενός τη σχετικότητα και αφετέρου την ιστορικότητα της ίδιας της χρονολόγησης.</p>			<p>οικονομικά, τεχνολογικά ή πολιτισμικά γεγονότα και φαινόμενα; κ.λπ.</p> <p>Στη συνέχεια, καταγραφή σε ιστορική χρονογραμμή των περιόδων της μεσαιωνικής ευρωπαϊκής και της βυζαντινής εποχής, οι οποίες υιοθετούνται στο Π.Σ., καθώς και των γεγονότων που συνιστούν ή έχουν καθιερωθεί ως χρονολογικές τομές. Προτείνονται τα ακόλουθα γεγονότα-τομές:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 324: μεταφορά της πρωτεύουσας του ρωμαϊκού κράτους στην Κωνσταντινούπολη • 395: διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε ανατολική και δυτική • 476: κατάρρευση δυτικού ρωμαϊκού κράτους • 1204: άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους • 1453: άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς • 1492: ανακάλυψη Αμερικής
<p>Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν; Οι πηγές και η μέθοδος των ιστορικών</p>	<p>Να εξοικειωθούν με βασικές έννοιες των ιστορικών πηγών της εποχής.</p> <p>Να συνοψίσουν τις βασικές αρχές της ιστορικής μεθόδου ανατρέχοντας σε όσα έκαναν στα μαθήματα Ιστορίας των προηγούμενων τάξεων.</p>	<p>Βιβλία και βιβλιοθήκες, χειρόγραφα και αντιγραφή χειρογράφων, πάπυρος, περγαμηνή, χαρτί</p>	<p>Πηγές (πρωτογενείς και δευτερογενείς), γραπτές πηγές, εικόνες, υλικός πολιτισμός, ιστορικά ερωτήματα</p>	<p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα «Ιστορικές πηγές» και υποθέματα: α) «Μορφές και είδη πηγών», β) «Ποιες ερωτήσεις κάνουμε στις πηγές;». Για το α' υποθέμα, αναζήτηση στο διαδίκτυο σχετικών πληροφοριών και εικόνων.</p>

Α. Ύστερη Αρχαιότητα: σύνδεση με την ύλη της προηγούμενης τάξης με τη μορφή της κριτικής επισκόπησης

(4 διδακτικές ώρες)

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες		Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
		Πρωτογενείς	Δευτερογενείς	
Η Ρώμη μετατρέπεται σε αυτοκρατορία	<p>Να προσδιορίσουν τον χρόνο και τον χώρο της ιστορίας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (από την επικράτηση του Οκταβιανού το 31 π.Χ., μέχρι την διαίρεση του ρωμαϊκού κράτους το 395 μ.Χ.) και να την εντάξουν στο ευρύτερο πλαίσιο της ρωμαϊκής ιστορίας.</p> <p>Να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πήρε το ρωμαϊκό κράτος με τη μετεξέλιξή του σε αυτοκρατορία, με έμφαση (α) στον έλεγχο των λαών που υπέταξε, και (β) στη χρήση και επέκταση του δικαιώματος του ρωμαίου πολίτη.</p>	Ύστερη Αρχαιότητα, Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, αυτοκρατορική εξουσία, Δικαίωμα ρωμαίου πολίτη, άποικοι (coloni), αποικίες, εκρωμαϊσμός	Χώρος και χρόνος, περιοδολόγηση, συνέχεια και αλλαγή	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός ψηφιακού διαδραστικού χάρτη στον οποίον αποτυπώνονται οι εδαφικές μεταβολές στο ρωμαϊκό κράτος κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.</p> <p>Κατασκευή ιστορικής χρονογραμμής με σημείο εκκίνησης την ίδρυση της Ρώμης και λήξης τη διαίρεση του ρωμαϊκού κράτους το 395. Η διαδικασία θα έχει τη μορφή επισκόπησης και σύνδεσης με την ύλη της προηγούμενης τάξης. Καλό είναι να δοθεί έμφαση στην εξέλιξη των περιόδων της βασιλείας, της δημοκρατίας και της αυτοκρατορίας.</p> <p>Χωρισμός των μαθητών-τριών σε ομάδες και πραγματοποίηση πρότζεκτ ή δραστηριότητας με θέμα «θρίαμβοι ρωμαίων αυτοκρατόρων». Κάθε ομάδα επιλέγει μια αψίδα θριάμβου της ρωμαϊκής εποχής και ερευνά τον σκοπό για τον οποίο κατασκευάστηκε, την αρχιτεκτονική της, τα υλικά κατασκευής, τις παραστάσεις που φέρει, τις τελετές</p>

				<p>που έγιναν κάτω από αυτήν. Παρουσίαση στην ολομέλεια της τάξης και τοποθέτηση σε έναν κοινό χάρτη της ρωμαϊκής επικράτειας. Συζήτηση για τους συμβολισμούς των τελετών θριάμβου. Εναλλακτικά, οι μαθητές-τριες μπορούν να δημιουργήσουν «παγωμένες εικόνες», μιμούμενοι τις ανάγλυφες παραστάσεις των ασπίδων.</p> <p>Συζήτηση για το νόημα της φράσης «διαίρει και βασίλευε» (“divide et impera”).</p> <p>Μελέτη του διατάγματος του Καρακάλλα (212 μ.Χ.) και παιχνίδι ρόλων: δύο ρωμαίοι άρχοντες συζητούν αν το διάταγμα θα ωφελήσει τελικά –ή όχι– την πατρίδα τους.</p> <p>Συζήτηση για τη χρήση του όρου «ρωμαίος πολίτης» από τους ελληνικούς πληθυσμούς κατά την περίοδο αυτή.</p>
Ρωμαϊκή οικονομία και κοινωνία	<p>Να διερευνήσουν τα αίτια της σχετικής οικονομικής ευημερίας που γνώρισε η ρωμαϊκή αυτοκρατορία κατά την περίοδο της λεγόμενης «ρωμαϊκής ειρήνης».</p> <p>Να επισημάνουν και να προβληματιστούν για τις ανισότητες μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων-στρωμάτων της ρωμαϊκής κοινωνίας.</p> <p>Να διακρίνουν και να παρουσιάσουν</p>	<p>Ρωμαϊκή ειρήνη (pax romana), οδικό δίκτυο, πατρίκιοι και πληβείοι, δούλοι και απελεύθεροι, πάτρονες και πελάτες, ρωμαϊκός όχλος, pater familias, πολυθεϊσμός, μονοθεϊσμός,</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, ομοιότητες-διαφορές, ενσυναίσθηση</p>	<p>Σχεδιάγραμμα ή άσκηση άστρου με θέμα τα αίτια της σχετικής οικονομικής ευημερίας των δύο πρώτων αιώνων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p>Συζήτηση για το νόημα της φράσης «όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη». Παρατήρηση και περιγραφή χάρτη του οδικού δικτύου της ρωμαϊκής εποχής και, στη συνέχεια, συζήτηση για τις οικονομικές και πολιτικές σκοπιμότητες που αυτό εξυπηρετούσε.</p> <p>Κατασκευή κοινωνικής πυραμίδας με την αποτύπωση των τάξεων της ρωμαϊκής κοινωνίας.</p>

	<p>τα αίτια και τις συνέπειες της επέκτασης της δουλικής εργασίας. Ακολούθως, να σχολιάσουν τις σκληρές συνθήκες διαβίωσης των δούλων, καθώς και τα περιθώρια αντίδρασής τους.</p> <p>Να κατανοήσουν την πολιτισμική ποικιλομορφία των κοινωνιών της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.</p> <p>Στον αντίποδα και στο δεδομένο πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο, να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους έγινε η Ιουδαϊκή Εξέγερση εναντίον των Ρωμαίων και να αντιληφθούν τις συνέπειες που είχε για τους Εβραίους η ήττα και η καταστροφή της Ιερουσαλήμ το 70 μ.Χ. (εβραϊκή διασπορά).</p>	<p>Ιουδαϊσμός, εξέγερση, εβραϊκή διασπορά</p>		<p>Παιχνίδι ρόλων: Ένας απελεύθερος αφηγείται στα παιδιά του τη ζωή του πριν και μετά την ελευθέρωσή του.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων εστιασμένο στα αυστηρά αγροτικά ήθη της παραδοσιακής ρωμαϊκής κοινωνίας: ένας μαθητής και μία μαθήτρια υποδύονται ένα ζεύγος Ρωμαίων της πρώιμης περιόδου, που συζητούν για τα παιδιά τους. Πρβλ. σχετικά επιτύμβια ανάγλυφα.</p> <p>Επινόηση μιας φανταστικής ιστορίας με επίκεντρο ή κατάληξη τη λατινική φράση: «Η γυναίκα του Καίσαρα δεν αρκεί να είναι ενάρετη, αλλά και να φαίνεται». Ακολούθως, συζήτηση για το νόημα και τη χρήση της ίδιας φράσης σήμερα.</p> <p>Προβολή και σχολιασμός αποσπασμάτων από ταινίες ή ντοκιμαντέρ με θέμα τη δουλεία. Συζήτηση για τις ιστορικές αναπαραστάσεις στον κινηματογράφο.</p> <p>Περιγραφή και ερμηνεία της ανάγλυφης παράστασης στη θριαμβική αψίδα του Τίτου στη Ρώμη με θέμα τη λεηλασία της Ιερουσαλήμ. Παράλληλα, ανάλυση της αφήγησης του Φλάβιου Ιώσηπου για την καταστροφή του ναού του Σολομώντα από το βιβλίο <i>Περί τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πολέμου</i> 6, 271-288, 300-309, βλ. ιστοσελίδα Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα</p>
Θρησκεία και πολιτισμός	<p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τα κύρια χαρακτηριστικά της θρησκευτικής</p>	<p>Ανιμισμός, προγονολατρία, πολυθεϊσμός,</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, ηθικές</p>	<p>Μελέτη δευτερογενών πηγών και συζήτηση σχετικά με τη σημασία των θρησκευτικών τελετών στην πολιτική ζωή και στην καθημερινότητα των</p>

	<p>ζωής των αρχαίων Ρωμαίων, όπως αυτή εξελίχθηκε υπό την επιρροή άλλων λαών και πολιτισμών.</p> <p>Να επισημάνουν τα αίτια της εχθρικής, σε πρώτη φάση, αντιμετώπισης του χριστιανισμού από τις ρωμαϊκές αρχές. Να εξηγήσουν γιατί, παρά τους διωγμούς, αυξήθηκε η απήχηση του χριστιανισμού.</p> <p>Να γνωρίσουν εκφάνσεις του υλικού και πνευματικού πολιτισμού των Ρωμαίων και να εκτιμήσουν το πρακτικό πνεύμα τους.</p> <p>Να συνδέσουν την ανάπτυξη του ρωμαϊκού δικαίου με τη διοίκηση της αχανούς αυτοκρατορίας. Να εξηγήσουν γιατί το ρωμαϊκό δίκαιο θεωρείται σημαντικό ακόμη και σήμερα.</p>	<p>συγκρητισμός, διωγμοί, ανεξιθρησκία, ρωμαϊκό τσιμέντο, κινστέρνες, θέρμες, αψίδα θριάμβου, ρεαλιστικό πορτρέτο, ιστορικό ανάγλυφο, ιστορικά αποφθέγματα</p>	<p>διαστάσεις, ομοιότητες-διαφορές</p>	<p>Ρωμαίων. Σύγκριση με τη σημασία των τελετών στις μέρες μας.</p> <p>Επεξεργασία πρωτογενών ή δευτερογενών γραπτών ή οπτικών πηγών, που αφορούν στους διωγμούς κατά των χριστιανών. Με αφόρμηση τους διωγμούς, συζήτηση για τις αντιλήψεις των ανθρώπων, τότε και τώρα, περί ανεξιθρησκίας.</p> <p>Χωρισμός των μαθητών-τριών σε ομάδες, οργάνωση και παρουσίαση ψηφιακών συλλογών με θέματα όπως: ρωμαϊκοί δρόμοι, γέφυρες, υδραγωγεία, κρήνες, θέρμες, θέατρα, ωδεία, ναούς, αγάλματα, ανάγλυφα, αψίδες θριάμβου, έργα μικροτεχνίας, ψηφιδωτά και τοιχογραφίες.</p> <p>Με την βοήθεια του διαδικτύου οι μαθητές και οι μαθήτριες εντοπίζουν τα πλησιέστερα στην περιοχή τους κατάλοιπα ρωμαϊκών μνημείων και συντάσσουν ένα άρθρο για την εφημερίδα ή την ιστοσελίδα του σχολείου.</p> <p>Αξιοποίηση λατινικών φράσεων που χρησιμοποιούνται και σήμερα, αυτούσιες ή σε μετάφραση («ο κύβος ερρίφθη», “de jure”, “de facto”) σε κόμικς, γελοιογραφίες, κείμενα.</p> <p>Αγώνας επιχειρηματολογίας σχετικά με το λατινικό γνωμικό «σκληρός νόμος, αλλά νόμος» (“dura lex, sed lex”).</p>
--	--	--	--	--

B. Πρωτοβυζαντινή περίοδος (4ος - 6ος αιώνας), 8-10 διδακτικές ώρες

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες		Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
		Πρωτογενείς	Δευτερογενείς	
1. Κωνσταντινούπολη, η Νέα Ρώμη	<p>Να συζητήσουν: α) για την απόφαση μεταφοράς της πρωτεύουσας, β) για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της γεωγραφικής θέσης της.</p> <p>Να εντοπίσουν στοιχεία που συνέδεαν την Κωνσταντινούπολη με τη ρωμαϊκή παράδοση (π.χ., δημόσια οικοδομήματα, γιορτές).</p> <p>Να καταγράψουν τεκμηριωμένα και να ερμηνεύσουν τις ονομασίες που αποδόθηκαν διαχρονικά στην Κωνσταντινούπολη.</p>	<p>Πρωτεύουσα, γεωπολιτική θέση, εμπορικοί δρόμοι, χερσαίοι και θαλάσσιοι δρόμοι, δημόσια οικοδομήματα</p>	<p>Συνέχεια και αλλαγή, ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, Τοπική Ιστορία, τόπος</p>	<p>Αξιοποίηση ιστορικών χαρτών που δείχνουν τη νευραλγική θέση –άρα και τη γεωπολιτική σημασία– της Κωνσταντινούπολης στο δίκτυο των αστικών κέντρων και των χερσαίων και θαλάσσιων εμπορικών δρόμων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p>Επεξεργασία εικονιστικών πηγών σχετικά με τη Ρώμη και την Κωνσταντινούπολη (για παράδειγμα, το δίπτυχο ελεφαντοστού του 5^{ου} αι. με την προσωποποίηση της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης – σύγκριση μορφών και συζήτηση για τους σχετικούς συμβολισμούς).</p> <p>Παιχνίδι ρόλων σχετικά με την απόφαση μεταφοράς της πρωτεύουσας: συζήτηση ανάμεσα στον Κωνσταντίνο και τους συμβούλους του για την επιλογή ανάμεσα σε ποικίλες εναλλακτικές: Κωνσταντινούπολη, Σαρδική (στη θέση της σημερινής Σόφιας), Θεσσαλονίκη, Χαλκηδόνα (στη μικρασιατική ακτή του Βοσπόρου).</p> <p>Καταγραφή των διαδοχικών ονομασιών που αποδόθηκαν στο Βυζάντιο από την εποχή που ήταν αποικία των Μεγαρέων. Καταγραφή και σχολιασμός</p>

				<p>των εναλλακτικών ονομασιών της Κωνσταντινούπολης και της ετυμολογίας ή παρετυμολογίας τους στη διαχρονία, αλλά και στη συγχρονία, με βάση τοπογραφικά ή άλλα χαρακτηριστικά της.</p> <p>Αναζήτηση στο διαδίκτυο τοπογραφικού σχεδίου της βυζαντινής Κωνσταντινούπολης. Εντοπισμός σε αυτά των δημοσίων οικοδομημάτων, μνημείων ή έργων τέχνης, όπως ο <i>Ιππόδρομος</i> και το <i>Forum του Κωνσταντίνου</i>, που κατασκευάστηκαν, ανακαινίστηκαν ή μεταφέρθηκαν εκεί από τον Κωνσταντίνο. Δημιουργία ψηφιακής παρουσίασης ενός από αυτά.</p>
<p>2. Η επέκταση και η καθιέρωση του Χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας</p>	<p>Να αναζητήσουν στοιχεία και να περιγράψουν τα θρησκευτικά χαρακτηριστικά των κοινωνιών κατά την περίοδο αυτή.</p> <p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν: α) τα αίτια των διωγμών κατά των χριστιανών, β) τις ακραίες μορφές που αυτοί πήραν και γ) τις συνέπειες που επέφεραν.</p> <p>Να ερμηνεύσουν την εχθρική στάση της αυτοκρατορικής εξουσίας και της επίσημης, χριστιανικής πλέον, θρησκείας, απέναντι στους αλλόδοξους εθνικούς, στους αιρετικούς και σε θρησκευτικές</p>	<p>Διωγμοί, Χριστιανοί, Εθνικοί, Ειδωλοάτρες, κρύπτες, κατακόμβες, μάρτυρες, απολογητές, μισαλλοδοξία, θρησκευτικός φανατισμός, θρησκευτική ετερότητα, αλλόδοξοι - ετερόδοξοι, θρησκευτική</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, ιστορική ενσυναίσθηση, ομοιότητα-διαφορά, αλλαγή και συνέχεια, πολυπρισματικότητα, ηθική διάσταση</p>	<p>Κατασκευή χρονογραμμής που θα αρχίζει με τους διωγμούς κατά των χριστιανών (με αναφορές σε σημαντικά πρόσωπα και γεγονότα, όπως το διάταγμα των Μεδιολάνων) και θα καταλήγει στην καθιέρωση του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας της αυτοκρατορίας.</p> <p>Επεξεργασία γραπτών πηγών σε μετάφραση, πρωτογενών (π.χ. αποσπασμάτων από βίους αγίων, μαρτυρολογία ή συναξάρια και από αυτοκρατορικά διατάγματα) ή δευτερογενών, που αφορούν στους διωγμούς της περιόδου. Οι πηγές καλό είναι να εκφράζουν και τις δύο οπτικές, των διωκόμενων και των διωκτών τους.</p> <p>Επεξεργασία πηγών που αναφέρονται σε πράξεις μισαλλοδοξίας από χριστιανούς σε βάρος εθνικών, όπως ήταν η καταστροφή και η λεηλασία αρχαίων</p>

	<p>μειονότητες, όπως οι Εβραίοι.</p> <p>Να εντοπίσουν και να σχολιάσουν περιστατικά θρησκευτικής μισαλλοδοξίας. Να τα συγκρίνουν με ανάλογα περιστατικά της εποχής μας.</p> <p>Να αξιολογήσουν τις συνέπειες της θρησκευτικής μισαλλοδοξίας και τη σημαντικότητα της ανεξιθρησκίας για την ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες.</p>	<p>αίρεση, αιρετικοί, οικουμενική σύνοδος, θρησκευτική μειονότητα, πολυπολιτισμική κοινωνία</p>		<p>ναών ή οι ταραχές στην Αίγυπτο το 414 σε βάρος αιρετικών, ιουδαίων και εθνικών. Εναλλακτικά, μπορούν να αξιοποιηθούν ιστορικά ντοκιμαντέρ.</p> <p>Κατασκευή ενός πίνακα με στοιχεία για τις οικουμενικές συνόδους του 4^{ου} αιώνα: χώρος, χρόνος, όνομα αυτοκράτορα, αιρέσεις που καταδικάστηκαν. Συζήτηση για τον ιδιαίτερα ενεργό ρόλο του αυτοκράτορα στις οικουμενικές συνόδους (κίνητρα και προσδοκίες).</p>
<p>3. Οι αιρετικοί, οι ειδωλολάτρες και οι Εβραίοι του Βυζαντίου</p>	<p>Να επισημάνουν και να εξηγήσουν την αρνητική στάση του βυζαντινού κράτους απέναντι στους αλλόδοξους υπηκόους του και σε όσους δεν αποδέχονταν το κυρίαρχο θρησκευτικό δόγμα.</p> <p>Να συζητήσουν για τη θέση των εβραϊκών κοινοτήτων στη χριστιανική, πλέον, αυτοκρατορία και τους λόγους για τους οποίους οι Εβραίοι στράφηκαν σε συγκεκριμένα επαγγέλματα.</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν πάνω σε ζητήματα προσέγγισης της θρησκευτικής ετερότητας.</p>	<p>Θρησκευτική ανεκτικότητα, διώξεις, προσηλυτισμοί, πολιτικές και κοινωνικές διακρίσεις με βάση τη θρησκεία, αιρέσεις</p>	<p>Ιστορική οπτική, ιστορική αιτιότητα, ηθική διάσταση</p>	<p>Επεξεργασία του διατάγματος του 380, το οποίο ενσωματώθηκε αργότερα στον Ιουστινιάνειο Κώδικα και αναφέρεται στη στάση του κράτους απέναντι στους αιρετικούς (Θεοδ. Κώδ., xvi. 1. 2 και Ιουστ. Κώδ., i. 1. 1) Συζήτηση σχετικά με τις αιτίες και τις συνέπειες νομοθέτησης τέτοιων αντιλήψεων.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών πάνω στη διατήρηση της λατρείας αρχαίων θρησκειών στο Βυζάντιο, τις διώξεις των πιστών τους και τις επιβιώσεις στοιχείων τους στη λαϊκή θρησκευτική παράδοση.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών για τη θέση των Εβραίων στη βυζαντινή κοινωνία. Συζήτηση σχετικά με τα αίτια και τις συνέπειες του υποβιβασμού τους από το βυζαντινό κράτος ή/και των βίαιων προσηλυτισμών τους σε συγκεκριμένες ιστορικές</p>

				<p>περιόδους. <u>Κρίσιμη σημείωση:</u> <i>Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες να τονιστεί ότι δεν ήταν το ίδιο σκληρή η στάση των αυτοκρατόρων του βυζαντινού κράτους σε όλες τις ιστορικές περιόδους απέναντι στους αλλόδοξους.</i></p>
<p>4. Ο Ιουστινιανός και η ανασύσταση της ρωμαϊκής οικουμένης (εσωτερική και εξωτερική πολιτική, πόλεμοι, τέχνη και πολιτισμός)</p>	<p>Να προσδιορίσουν τον χώρο και τον χρόνο των κατακτήσεων του Ιουστινιανού. Να κατανοήσουν τα πολιτικά και ιδεολογικά του κίνητρα και να αξιολογήσουν τα αποτελέσματα.</p> <p>Να διερευνήσουν, να παρουσιάσουν και να αξιολογήσουν τα μέτρα με τα οποία ο Ιουστινιανός επιδίωξε να επιβάλει τη συνοχή της βυζαντινής αυτοκρατορίας και την εδραίωση της εξουσίας του.</p> <p>Να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν χαρακτηριστικά επιτεύγματα της τέχνης και του πολιτισμού της εποχής του Ιουστινιανού, με έμφαση στην Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη και τους ναούς που κατασκεύασε ο Ιουστινιανός στη Ραβένα. Να σχολιάσουν την υποκείμενη σχέση πολιτικής, θρησκείας και τέχνης.</p>	<p>Ανασύσταση ρωμαϊκής οικουμένης, αιρέσεις, οικουμενική σύνοδος, διώξεις, νομοθεσία του Ιουστινιανού</p>	<p>Χώρος-χρόνος, ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, ιστορική σημαντικότητα</p>	<p>Αξιοποίηση χάρτη για τον χωροχρονικό προσδιορισμό των κατακτήσεων του Ιουστινιανού.</p> <p>Παρατήρηση και σχολιασμός ιστορικής χρονογραμμής στην οποία αποτυπώνεται το σχετικά μακρό χρονικό διάστημα των πολεμικών επιχειρήσεων του Ιουστινιανού σε σύγκριση με τον χρόνο που παρήλθε μέχρι την οριστική απώλεια των εδαφών στη Δύση εξαιτίας των γερμανικών εισβολών.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: οι σύμβουλοι του Ιουστινιανού συζητούν με τον αυτοκράτορα (α) για τον ενδεδειγμένο τρόπο αντιμετώπισης των αιρέσεων, (β) για το κλείσιμο της φιλοσοφικής σχολής της Αθήνας.</p> <p>Επεξεργασία εικονιστικών πηγών από (α) την Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης και (β) την Galla Placidia και τους Αγίους Βιτάλιο και Απολλινάριο το Νέο στη Ραβένα. Εντοπισμός συμβόλων κύρους και εξουσίας, όπως τα πλούσια ενδύματα, τα βαρύτιμα κοσμήματα, οι ακόλουθοι, το φωτιστόφανο κ.ά. Συζήτηση για τις πολιτικές και ιδεολογικές χρήσεις της τέχνης.</p>
<p>5. Το Βυζάντιο και οι</p>	<p>Να προσδιορίσουν τον γεωγραφικό</p>	<p>Επιδρομές,</p>	<p>Χώρος-χρόνος,</p>	<p>Αξιοποίηση χρονο-χαρτών για τον χωρο-χρονικό</p>

<p>εισβολές των Λομβαρδών, Περσών, Αβάρων και Σλάβων</p>	<p>χώρο των εισβολών σε βυζαντινά εδάφη που πραγματοποίησαν Λομβαρδοί, Πέρσες, Άβαροι και Σλάβοι από τα τέλη του 6ου ως τις αρχές του 7ου αιώνα.</p> <p>Να συζητήσουν για τους τρόπους αντιμετώπισης των εισβολέων από το βυζαντινό κράτος.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τον έντονα θρησκευτικό χαρακτήρα που πήραν οι πόλεμοι κατά των Περσών την περίοδο του Ηρακλείου (610-641).</p>	<p>εισβολές, κατακτήσεις, σκλαβηνίες, διπλωματία, χορηγίες, βασιλεύς πιστός έν Χριστώ</p>	<p>ιστορική οπτική, ενσυναίσθηση</p>	<p>προσδιορισμό των εισβολών ή των κατακτήσεων σε βάρος βυζαντινών εδαφών της Ιταλίας, των Βαλκανίων και της Ανατολής κατά την εξεταζόμενη περίοδο.</p> <p>Συζήτηση για τα υπέρ και τα κατά των χορηγιών ως τρόπου αντιμετώπισης των εισβολέων, σε σύγκριση με την στρατιωτική αντιμετώπιση ή άλλα διπλωματικά μέτρα.</p> <p>Μελέτη εικονιστικών πηγών με παραστάσεις της εποχής του Ηρακλείου και ερμηνεία των πολιτικο-θρησκευτικών συμβολισμών τους. Βλ., π.χ., την μονομαχία Δαβίδ και Γολιάθ σε βυζαντινό αργυρό δίσκο που, στην άλλη πλευρά του, φέρει σφραγίδα, μονόγραμμα και προτομή του Ηρακλείου (Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης, Νέα Υόρκη). Δημιουργία υπομνημάτων για τα παραπάνω έργα με σκοπό να τα συνοδεύουν σε μια ψηφιακή έκθεση με θέμα «πόλεμος για την πίστη: οι εκστρατείες του Ηρακλείου».</p> <p>Μελέτη εκκλησιαστικών ύμνων, όπως «Τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια» και «Σῶσον, Κύριε, τόν λαόν σου» με στόχο τη συσχέτισή τους με ιστορικά γεγονότα και πολιτικές αντιλήψεις (για παράδειγμα εντοπισμός και σχολιασμός λέξεων και φράσεων που αποκαλύπτουν αυτή τη σχέση).</p> <p>Έρευνα για την παρουσία σλαβικών λέξεων στο ελληνικό αλφάβητο: Τι αποκαλύπτει το πλαίσιο χρήσης τους (αγροτικές εργασίες, καθημερινότητα)</p>
---	--	---	--------------------------------------	---

				για τις ασχολίες και την κουλτούρα τους;
6. Ο μετασχηματισμός της αυτοκρατορίας: διοίκηση, οικονομία, κοινωνία	<p>Να προσδιορίσουν και να παρουσιάσουν συνοπτικά τις διοικητικές, δημογραφικές, κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες των καταστροφικών επιδρομών που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο αυτή στο χώρο της άλλοτε ενιαίας και ισχυρής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p>Να διερευνήσουν και να αξιολογήσουν τους παράγοντες που οδήγησαν στην παρακμή των πόλεων, στον εξαγροτισμό της οικονομίας και γενικότερα στη ριζική αλλαγή της κοινωνικής και οικονομικής ζωής.</p>	<p>Διαίρεση αυτοκρατορίας, Μεγάλη μετανάστευση των λαών, φοιδεράτοι, γερμανικά βασίλεια, γερμανικό πρόβλημα, εξαγροτισμός, συγκέντρωση γης, δυνατοί και πένητες, ελεύθεροι και εξαρτημένοι γεωργοί (πάροικοι), έποικοι</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, αλλαγή-συνέχεια, χώρος-χρόνος, ομοιότητα-διαφορά</p>	<p>Παρατήρηση χάρτη στον οποίον αποτυπώνεται η διαίρεση της αυτοκρατορίας σε δυτική και ανατολική. Σύντομος σχολιασμός των αιτίων και των συνεπειών της διαίρεσης.</p> <p>Διερεύνηση των νοημάτων των όρων «βάρβαρος» και «βάνδαλος», καθώς και των τρόπων με τους οποίους οι Βυζαντινοί αντιμετώπισαν τους «βαρβάρους».</p> <p>Επεξεργασία αποσπασμάτων γραπτών πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών που αφορούν στον εξαγροτισμό της οικονομικής ζωής της περιόδου.</p>
7. Ο βαθμιαίος εξελληνισμός της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	<p>Να διερευνήσουν τον ρόλο της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στη διαμόρφωση του βυζαντινού πολιτισμού.</p>	<p>Έλληνας, ελληνικός, άνωθεν και θύραθεν παιδεία, εγκύκλιος παιδεία, Κοινή ελληνιστική γλώσσα των Ευαγγελίων,</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, αλλαγή-συνέχεια</p>	<p>Αξιοποίηση δημογραφικού πίνακα ή χάρτη στον οποίο αποτυπώνονται σε ποσοστιαίες μονάδες οι γλωσσικές πληθυσμιακές ομάδες της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, καθώς και οι περιοχές στις οποίες κατοικούσαν.</p> <p>Επεξεργασία γραπτών πηγών, πρωτογενών σε μετάφραση ή δευτερογενών, που αφορούν σε κείμενα των Τριών Ιεραρχών και, κυρίως, στην αξιοποίηση της αρχαίας ελληνικής γραμματείας</p>

		εκκλησιαστική ρητορική	<p>στην εκπαίδευση. Βλ. ενδεικτικά τα κείμενα του Γρηγορίου Ναζιανζηνού, <i>Τίνος το ελληνίζειν;</i> και του Βασιλείου Καισαρείας, <i>Προς τους νέους, όπως αν εξ ελληνικών ωφελούντο λόγων.</i></p> <p>Χωρισμός των μαθητών-τριών σε δύο ομάδες και αγώνας επιχειρηματολογίας: η πρώτη ομάδα θα επιχειρηματολογήσει σχετικά με τον ρόλο της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας των Βυζαντινών, ενώ η δεύτερη ομάδα υπέρ της ρωμαϊκής ταυτότητάς τους. (Μπορεί να γίνει αναφορά, αφενός, στη γλώσσα των Ευαγγελίων και στην προαναφερθείσα στάση των Τριών Ιεραρχών απέναντι στην αρχαία ελληνική ρητορική και αφετέρου, στη σύγχυση των εννοιών «Έλληνας» και «ελληνικός» με τους εθνικούς, το δωδεκάθεο και την ειδωλολατρία, καθώς και στη χρήση των όρων «Ρωμαίος» και «Ρωμανία» από τους ίδιους τους Βυζαντινούς για τον αυτοπροσδιορισμό τους).</p>
--	--	---------------------------	--

Γ. Πρώιμος Μεσαίωνας στη Δύση – Η ανάδυση του Αραβοϊσλαμικού κόσμου (5ος-10ος αιώνας), 6-8 ώρες			
Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς	Ενδεικτικές δραστηριότητες-προτάσεις αξιολόγησης

<p>Η μεγάλη μετανάστευση των λαών και η κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους. Οι γερμανικοί λαοί και οι Ούνοι (Γότθοι, Βάνδαλοι, Φράγκοι, Αλεμάνοι, Βουργουνδοί, Άγγλοι, Σάξονες)</p>	<p>Να αναζητήσουν και να συζητήσουν για τα αίτια που οδήγησαν στο μεταναστευτικό φαινόμενο και συνακόλουθα στην κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους (σύνδεση με το κεφάλαιο της Πρωτοβυζαντινής Περιόδου).</p> <p>Να εκτιμήσουν τη σημασία της μεγάλης μετανάστευσης των λαών για την ιστορία της Ευρώπης.</p> <p>Να προβληματιστούν γιατί μέχρι πρόσφατα χρησιμοποιούνταν οι όροι «βάρβαροι» και «βαρβαρικές εισβολές» για να χαρακτηρίσουν τους νέους λαούς και τις κινήσεις τους στο γεωγραφικό χώρο της Ευρώπης.</p> <p>Να προσδιορίσουν χρονικά και γεωγραφικά τον όρο «Δυτικός Μεσαίωνας», ανακαλώντας ταυτόχρονα την εισαγωγική συζήτηση για τη ρευστότητα και τη συμβατικότητα των χρονολογικών προσδιορισμών μεγάλων περιόδων (τομές - χρονικά όρια).</p>	<p>Μετανάστευση των λαών, «βάρβαροι», «Βαρβαρικά» βασιλεία, γερμανικοί λαοί - γερμανικά φύλα, Μεσαίωνας</p>	<p>Εξέλιξη, τομή, ιστορική οπτική, αιτίες και συνέπειες</p>	<p>Μελέτη και σχολιασμός χαρτών για τη μετανάστευση των λαών. Δημιουργία ή συμπλήρωση χαρτών με υπομνήματα για τη μετανάστευση των λαών.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών για τη ζωή των γερμανικών λαών και των Ούνων πριν από τις επιδρομές και την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών και συζήτηση για τα αίτια της «μετανάστευσης των λαών». Εννοιολογικός χάρτης ή λεξικογραφία: η έννοια βάρβαρος / barbarus και τα παράγωγά της (αρχαιότητα, ρωμαϊκή εποχή, μεσαίωνας, νεότερη και σύγχρονη εποχή). Αναζήτηση των λημμάτων σε ελληνόγλωσσα και σε ξενόγλωσσα λεξικά. Παρακολούθηση ντοκιμαντέρ για τη μετανάστευση των λαών και συζήτηση για το φαινόμενο.</p> <p>Κατασκευή χρονογραμμής που θα εκκινεί από τις απαρχές του Μεσαίωνα και θα συμπληρώνεται στην πορεία των μαθημάτων.</p> <p>«Πότε αρχίζει ο Μεσαίωνας;»: συζήτηση με βάση την προβληματική των ιστορικών τομών, όπως αυτή αναπτύχθηκε στο εισαγωγικό μάθημα και εξειδικεύεται με τα ιστορικά γεγονότα στην παρούσα ενότητα.</p>
---	--	---	---	--

<p>Εκχριστιανισμοί στη Δύση</p>	<p>Να περιγράψουν τη διαδικασία του εκχριστιανισμού και να συζητήσουν τη σημασία του για την ένταξη των γερμανικών λαών σε ένα κοινό πολιτισμικό πλαίσιο.</p> <p>Να αιτιολογήσουν τη συνεχή αύξηση της δύναμης και επιρροής του Πάπα.</p>	<p>Δυτική εκκλησία, εκχριστιανισμός, επίσκοποι, Πάπας</p>	<p>Εξέλιξη, αιτίες και αποτελέσματα</p>	<p>Μελέτη δευτερογενών πηγών και δημιουργία αφηγήσεων σχετικά με τον εκχριστιανισμό των γερμανικών πληθυσμών.</p> <p>Επεξεργασία και σχολιασμός επιστολών που είχαν ανταλλάξει μεταξύ του Πάπα και γερμανών ηγεμόνων. Σύνταξη κειμένου με τίτλο «Ο Πάπας ενισχύεται».</p>
<p>Η συρρίκνωση του ευρωπαϊκού κόσμου: δημογραφική κάμψη, καταστροφή των συγκοινωνιακών και εμπορικών δικτύων, παρακμή των πόλεων, αγροτικές κοινωνίες</p>	<p>Να επισημάνουν και να καταγράψουν τις βασικές συνέπειες που επέφερε η εμφάνιση των νέων λαών και η κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους στην κοινωνία, την οικονομία και τον χώρο.</p> <p>Να παρουσιάσουν αδρομερώς τη νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε μετά την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους.</p> <p>Να εξηγήσουν πώς ο «θεσμός της φιλοξενίας» συνετέλεσε στην ανάμιξη των ντόπιων και των νέων πληθυσμών.</p>	<p>Ανάμιξη πληθυσμών, Βασιλιάς, «Θεσμός φιλοξενίας», κόμης, λατινική γλώσσα, γερμανικές γλώσσες, ρομανικές γλώσσες</p>	<p>Πολυπρισματική όψη, ενσυναίσθηση, αιτίες και συνέπειες</p>	<p>Μελέτη πρωτογενών πηγών, γραπτών και εικονιστικών, για τη ζωή στις κοινωνίες που δημιουργήθηκαν στη δυτική Ευρώπη μετά την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους.</p> <p>Μελέτη πηγών για τη συνύπαρξη των πληθυσμών, τον θεσμό της «φιλοξενίας» και τα προβλήματα που έθετε η διαδικασία. Σύνταξη κειμένων από διαφορετική οπτική, παρουσίασή τους με δραματοποίηση.</p> <p>Αναζήτηση στο διαδίκτυο και συλλογή φωτογραφιών με αρχαιολογικά κατάλοιπα για τη ζωή των ανθρώπων στη δυτική Ευρώπη μετά την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους.</p>

	<p>Να συγκεντρώσουν πληροφορίες και να συζητήσουν για τη ζωή των πληθυσμών στα γερμανικά βασίλεια, τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν και τους τρόπους με τους οποίους επιχείρησαν να τα επιλύσουν.</p>			<p>Υπομνηματισμός τους και δημιουργία πολυμεσικής ψηφιακής έκθεσης.</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα «Η Δυτική Ευρώπη και οι κοινωνίες της πριν και μετά τη μεγάλη μετανάστευση των λαών».</p>
<p>Μια νέα θρησκεία επιχειρεί να κατακτήσει την Ανατολή και τη Δύση: Το Ισλάμ και η δημιουργία του αραβοϊσλαμικού κόσμου</p>	<p>Να κατανοήσουν τις ιστορικές συνθήκες μέσα στις οποίες γεννήθηκε η νέα θρησκεία.</p> <p>Να διερευνήσουν τους παράγοντες που ευνόησαν τις αραβικές κατακτήσεις.</p> <p>Να παρουσιάσουν τις βασικές διοικητικές δομές του Αραβοϊσλαμικού Χαλιφάτου (Ομεϋάδες, Αβασίδες), καθώς και τις διασπάσεις του κατά τον 10^ο αιώνα.</p> <p>Να μελετήσουν την κοινωνία και την οικονομία του Αραβοϊσλαμικού Χαλιφάτου, εστιάζοντας στη συνύπαρξη και στις σχέσεις ανθρώπων διαφορετικού θρησκευόμενου στη συγκεκριμένη κοινωνία. Ακολούθως, να συζητήσουν για τη σημασία της</p>	<p>Βεζίρης, Εγίρα, Ισλάμ, Μουσουλμάνος, Κοράνι, καραβάνι, τζαμί/τέμενος, χαλίφης - χαλιφάτο, Χατζ, Χατζής, ιερό προσκύνημα, Λαοί της Βίβλου, αραβούργημα</p>	<p>Ιστορική οπτική, αιτίες και αποτελέσματα, ομοιότητα και διαφορά, ενσυναίσθηση</p>	<p>«Μελέτη πρωτογενών πηγών για τις αραβικές κατακτήσεις. Σύνταξη και παρουσίαση σχετικών κειμένων για τους λόγους που τις ευνόησαν. Στο ίδιο πλαίσιο, βιωματική δραστηριότητα: Για παράδειγμα, ένας μονοφυσίτης της Συρίας περιγράφει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει αυτός και η οικογένειά του στην καθημερινή ζωή και σχολιάζει την έλευση των μουσουλμάνων Αράβων.</p> <p>Χαρτογραφική αποτύπωση και υπομνηματισμός: (α) των αραβικών κατακτήσεων· (β) του Αραβοϊσλαμικού Χαλιφάτου (Ομεϋάδες, Αβασίδες): πρωτεύουσα, μεγάλες πόλεις, κύριοι δρόμοι, εμπορικές διαδρομές· (γ) των εμπορικών διαδρομών (εσωτερικών και διακρατικών) του αραβοϊσλαμικού κόσμου.</p> <p>Επιλογή μιας θεματικής σχετικής με την ενότητα (Ισλάμ, η συμβίωση μουσουλμάνων και μη, κοινωνία, οικονομία, εμπόριο, τέχνη, επιστήμες, η ζωή στη Δαμασκό των Ομεϋάδων ή στη Βαγδάτη των Αβασιδών), συγκέντρωση σχετικών</p>

	<p>ανεξιθρησκίας και της ανεκτικότητας στις σημερινές κοινωνίες.</p> <p>Να γνωρίσουν τις επιστήμες και τις τέχνες που αναπτύχθηκαν στο Αραβοϊσλαμικό Χαλιφάτο.</p>			<p>φωτογραφιών με αρχαιολογικά κατάλοιπα και κατασκευή ενός σύντομου βίντεο ή μιας ψηφιακής παρουσίασης. Έμφαση να δοθεί στην αραβική τέχνη (αρχιτεκτονική, ζωγραφική-ψηφιδογραφία-μικροτεχνία).</p> <p>Ανάγνωση αποσπασμάτων από τις «Χίλιες και μία Νύχτες». Συζήτηση για τις πληροφορίες που μπορούν να αντληθούν σχετικά με την κοινωνία στο Αραβοϊσλαμικό Χαλιφάτο.</p> <p>Αξιοποίηση αποσπασμάτων από το κόμικ «Ιζνογκούντ» των René Goscinny και Jean Tabary για τη μελέτη του Αραβοϊσλαμικού κόσμου. Αναζήτηση ιστορικών στοιχείων και καταγραφή πιθανών αναχρονισμών (φανερών και λανθανόντων. Σύνταξη άρθρων για τη σχολική εφημερίδα με τίτλο «Ο Ιζνογκούντ και η ιστορία».</p>
<p>Το κράτος των Φράγκων: Μεροβίγγεια και Καρολίδεια δυναστεία. Διεκδικώντας τη ρωμαϊκή αυτοκρατορική παράδοση: Ο Καρλομάγνος, ο Όθωνας Α' και η ενοποίηση των</p>	<p>Να επισημάνουν και να παρουσιάσουν επιγραμματικά τα κύρια χαρακτηριστικά της Μεροβίγγειας και Καρολίδειας δυναστεία.</p> <p>Να συζητήσουν για τη σημασία του εγχειρήματος του Καρλομάγνου να ενώσει πολιτικά τη δυτική Ευρώπη, για πρώτη φορά μετά την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους. Ακολούθως, να εξηγήσουν το</p>	<p>Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, Βασιλιάς (Rex/Ρήγας), Δουλοπαροικία, Καρολίδεια Αναγέννηση, Οθωνική Αναγέννηση, Καρολίδεια Δυναστεία, Μεροβίγγειοι</p>	<p>Ιστορική οπτική, ιστορική σημαντικότητα</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού χάρτη, στον οποίο αποτυπώνεται η ανάπτυξη και η διαίρεση της Αυτοκρατορίας των Καρολιδών. Διαδικτυακή αναζήτηση σε ευρωπαϊκά μουσεία μόνιμων ή περιοδικών εκθέσεων με θέμα τον Καρλομάγνο. Συζήτηση για τη σημασία που αποδίδεται σήμερα στην προσωπικότητα και στο έργο του.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών πηγών για την κοινωνία και οικονομία στο κράτος του Καρλομάγνου. Σύνταξη και παρουσίαση σχετικών κειμένων.</p>

<p>γερμανικών κρατών</p>	<p>ανάλογο εγχείρημα του Όθωνα Α΄.</p> <p>Να περιγράψουν τα βασικά στοιχεία της πολιτικής οργάνωσης, της οικονομίας, της κοινωνίας και της καθημερινής ζωής στο κράτος του Καρλομάγνου και να συζητήσουν για τις τέχνες και τα γράμματα κατά την περίοδο της λεγόμενης Καρολίδειας Αναγέννησης.</p> <p>Να εξηγήσουν τη σημασία της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής παράδοσης για τους πολιτικούς σχεδιασμούς των ηγεμόνων στη δυτική Ευρώπη και το ρόλο της παπικής εκκλησίας στη νέα πολιτική πραγματικότητα.</p>			<p>Μελέτη αντιπαρατιθέμενων πηγών για τη στέψη του Καρλομάγνου ως Αυτοκράτορα των Ρωμαίων από τον Πάπα το 800 μ.Χ., στις οποίες θα αποκαλύπτεται τόσο η δυτική ευρωπαϊκή όσο και η βυζαντινή οπτική.</p> <p>Σύνταξη «δημοσιογραφικών» άρθρων που θα περιγράφουν το γεγονός, συμπεριλαμβάνοντας τις διαφορετικές οπτικές.</p> <p>Χωρισμός των μαθητών-τριών σε δύο ομάδες, δημιουργία και παρουσίαση ψηφιακών εκθέσεων με θέματα την «Καρολίδεια Αναγέννηση» και την «Οθωνική Αναγέννηση».</p>
<p>Βίκινγκς και Μαγυάροι - νέοι εισβολείς</p>	<p>Να παρουσιάσουν αδρομερώς στοιχεία για τη ζωή και την οργάνωση των κοινωνιών των Βίκινγκς και των Μαγυάρων.</p> <p>Να συζητήσουν για τις πολιτικές και οικονομικές συνέπειες που είχαν οι επιδρομές των Βίκινγκς και των Μαγυάρων στην Ευρώπη.</p> <p>Να αναζητήσουν τους σύγχρονους λαούς της Ευρώπης που θεωρούν</p>	<p>Άνθρωποι του Βορρά</p>	<p>Μακρά διάρκεια, αιτία και αποτέλεσμα, ιστορική οπτική</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός χάρτη των επιδρομών και της εξάπλωσης των Βίκινγκς και των Μαγυάρων στην Ευρώπη.</p> <p>Δημιουργία ψηφιακής παρουσίασης για τους Βίκινγκς και τις κατακτήσεις τους, στην οποία θα δίνεται έμφαση στα χαρακτηριστικά των πολεμιστών, ανδρών και γυναικών, και στις καθημερινές τους συνήθειες.</p> <p>Εναλλακτικά, παρακολούθηση ντοκιμαντέρ για τη ζωή, τις καθημερινές συνήθειες και τη δράση των</p>

	τους εαυτούς τους κληρονόμους της παράδοσης των Βίκινγκς και των Μαγυάρων.			<p>Βίκινγκς και παιχνίδι ρόλων: ένας άνδρας και μια γυναίκα Βίκινγκ αφηγούνται τα κατορθώματά τους.</p> <p>Η ταπισερί της Bayeux. Οι Νορμανδοί (Βίκινγκς) στη Γαλλία. Συζήτηση πάνω στη δυναμική προβολή μηνυμάτων μιας ιδιαίτερης πρωτογενούς πηγής (οπτικό υλικό, τέχνημα, αφήγηση).</p> <p>Συζήτηση στην τάξη για τα πολιτισμικά στοιχεία των Βίκινγκς και των Μαγυάρων που επιβιώνουν στις παραδόσεις λαών της σύγχρονης Ευρώπης.</p>
--	--	--	--	---

Δ. Μεσοβυζαντινή περίοδος 7ος – 12ος αιώνας / 1204 (6-8 διδακτικές ώρες)

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι	Ιστορικές έννοιες		Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
		Πρωτογενείς	Δευτερογενείς	
Το Βυζάντιο και οι άλλοι: Βούλγαροι, Άραβες, Ρώσοι	<p>Οι μαθητές και οι μαθήτριες:</p> <p>Να διερευνήσουν την πολυδιάστατη και αμφίδρομη σχέση του Βυζαντίου με τους Βούλγαρους, τους Άραβες και τους Ρώσους κατά την περίοδο αυτή.</p> <p>Να αποτιμήσουν τη σημασία της παραπάνω σχέσης ως προς την διαμόρφωση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας των ίδιων λαών και να εκτιμήσουν τον ρόλο των αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους μέχρι τη σύγχρονη εποχή.</p>	<p>Επιδρομές, εκστρατείες, εκχριστιανισμός, ακρίτες, γλαβολιτικό και κυριλλικό αλφάβητο</p>	<p>Ομοιότητες-διαφορές, ιστορική σημαντικότητα</p>	<p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα τις αλληλεπιδράσεις του Βυζαντίου με τους Βούλγαρους, τους Άραβες και τους Ρώσους. Καταγραφή στο γεωγραφικό χάρτη των κινήσεων εξάπλωσης και του ζωτικού χώρου ανάπτυξης των λαών αυτών. Στον ίδιο χάρτη να σημειωθούν οι περιοχές μετακίνησης και εγκατάστασης και των άλλων λαών κατά την ίδια χρονική περίοδο. Κατασκευή ψηφιακού λευκώματος, το οποίο θα περιλαμβάνει εικόνες από ναούς, μονές και μικρογραφίες χειρογράφων, για παράδειγμα αποσπάσματα από αραβικές μεταφράσεις έργων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, θρησκευτικές εικόνες και ψηφιδωτά που πιστοποιούν τις</p>

				πολιτιστικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ του Βυζαντίου και των Βούλγαρων, των Αράβων και των Ρώσων.
	Να συζητήσουν για τις μεθόδους που χρησιμοποίησε η βυζαντινή διπλωματία και να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητά τους.	Διπλωματία, χορηγίες, δώρα, τίτλοι-αξιώματα, επιγαμίες, ιεραποστολές	Ιστορική οπτική	Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα «Βυζαντινή διπλωματία». Ανάλυση πρωτογενών γραπτών πηγών ή βιογραφιών στις οποίες περιγράφονται συναντήσεις βυζαντινών αξιωματούχων με ξένους ομολόγους τους, όπως η <i>Αναφορά περί της Πρεσβείας στην Κωνσταντινούπολη</i> του Λιουτπράνδου, επισκόπου Κρεμόνας.
	Να διερευνήσουν και να προβληματιστούν για το πώς έβλεπαν οι Βυζαντινοί τον εαυτό τους και τις σχέσεις τους με τους «άλλους».	Λαός του Κυρίου, περιούσιος λαός, σκεύος εκλογής	Ιστορική οπτική, ενσυναίσθηση	Δημιουργία καταλόγου με τα κυριότερα σύμβολα του βυζαντινού κράτους. Σύντομη περιγραφή τους και ερμηνεία των ιδεολογικών μηνυμάτων που εκπέμπουν. Αναζήτηση αυτών των συμβόλων σε νομίσματα, ψηφιδωτά, μικρογραφίες, χειρόγραφα κ.λπ.
Η Εικονομαχία ως θρησκευτικό, πολιτικό και πολιτιστικό φαινόμενο	Να ανακαλύψουν τις θρησκευτικές αντιλήψεις εικονολατρών και εικονομάχων σχετικά με την απεικόνιση του θείου. Να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της Εικονομαχίας όχι μόνο ως θρησκευτική-θεολογική σύγκρουση,	Εικονομάχοι/εικονοκλάστες, εικονολάτρες/εικονόφιλοι, ανεικονικές αντιλήψεις	Ιστορική οπτική, ενσυναίσθηση, αιτίες και συνέπειες	Επεξεργασία και αξιολόγηση αντικρουόμενων πρωτογενών πηγών σχετικά με τη λατρεία των εικόνων. Οργάνωση αγώνα λόγων ή σύνταξη δίστηλου πίνακα με τα επιχειρήματα κάθε πλευράς (εικονομάχων και εικονολατρών).

	αλλά και σε συνάρτηση με πολιτικούς, στρατιωτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες			
	Να εξηγήσουν την πίστη των ανθρώπων σε δεισιδαιμονίες και να αξιολογήσουν τις συμπεριφορές στις οποίες αυτές είναι δυνατό να οδηγήσουν.	Δεισιδαιμονίες, θρησκοληψία, θρησκευτικός φανατισμός	Ιστορική αιτιότητα, ιστορική ενσυναίσθηση, ηθικές διαστάσεις, ομοιότητες και διαφορές	Συζήτηση στην τάξη για τις ανεικονικές αντιλήψεις άλλων μονοθεϊστικών θρησκειών (Ιουδαϊσμού και Ισλάμ) ή χριστιανικών δογμάτων. Επικαιροποίηση με την εισαγωγή στη θεματική της συζήτησης σύγχρονων εκδηλώσεων θρησκευτικού φανατισμού που αφορούν σε ανεικονικές αντιλήψεις.
Οι πολλαπλές όψεις των δύο δυνασθειών: οι Μακεδόνες και οι Κομνηνοί	Να συσχετίσουν τη μεταβαλλόμενη ισχύ του βυζαντινού κράτους με τις διαδοχικές εδαφικές διευρύνσεις ή συρρικνώσεις κατά τη διάρκεια των δύο δυνασθειών.	Εδαφικές μεταβολές κράτους	Ιστορική αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά, αλλαγή και συνέχεια	Κατασκευή εμπλουτισμένης χρονογραμμής που θα συμπεριλαμβάνει τα κύρια πρόσωπα, γεγονότα και χάρτες που θα καταδεικνύουν τις εδαφικές μεταβολές της περιόδου. Δημιουργία πίνακα ή κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που προκαλούσαν η εδαφική διεύρυνση και η συρρίκνωση του βυζαντινού κράτους στον διοικητικό, φορολογικό και στρατολογικό τομέα. Ακολούθως, συζήτηση για το αν και σήμερα η δύναμη ενός κράτους συνδέεται με την έκτασή του.
	Να επισημάνουν και να αντιπαραβάλουν τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι αυτοκράτορες των δύο δυνασθειών (α) στην εξωτερική και (β) στην εσωτερική πολιτική του βυζαντινού	Σχίσμα (του 867 και του 1054), επιδρομές Νορμανδών, οικονομική διείδυση	Ομοιότητα και διαφορά, αλλαγή και συνέχεια, ιστορική αιτιότητα,	Επεξεργασία αποσπασμάτων γραπτών πηγών που αφορούν στα αίτια και στις συνέπειες της οικονομικής διείδυσης των Βενετών στη βυζαντινή αυτοκρατορία. Επεξεργασία αποσπασμάτων γραπτών πηγών που

	κράτους. (Ως προς την εξωτερική πολιτική να γίνει σύνδεση με την προηγούμενη ενότητα «Το Βυζάντιο και οι άλλοι»).	Βενετών, θεματικός στρατός, μισθοφόροι, δυνατοί, προνοιάριοι, αιρετικοί (Παυλικιανοί και Βογόμυλοι)	ιστορική οπτική, ηθικές διαστάσεις	αφορούν στις διώξεις των αιρετικών. Συμπληρωματική χρήση σχετικών εικονιστικών πηγών από μικρογραφίες χρονικών της εποχής.
	Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τις μορφές με τις οποίες εκδηλώθηκε η πολιτισμική ανάπτυξη κατά την περίοδο της Μακεδονικής Δυναστείας και της Δυναστείας των Κομνηνών, καθώς και τους παράγοντες που την ενίσχυσαν.	Βυζαντινός κλασικισμός, Μακεδονική Αναγέννηση, πανεπιστήμιο της Μαγναύρας, Πατριαρχική Σχολή	Ιστορική αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά, αλλαγή και συνέχεια	Επεξεργασία εικονιστικών πηγών με θέμα «Βυζαντινή τέχνη και κλασικισμός». Η δραστηριότητα αναπτύσσεται στις ακόλουθες φάσεις: (α) Οι μαθητές-τριες επιλέγουν και περιγράφουν αντιπροσωπευτικά έργα της αρχιτεκτονικής, της ψηφιδογραφίας και της μικρογραφίας της περιόδου του βυζαντινού κλασικισμού. (β) Τα συγκρίνουν με παλαιότερα έργα της βυζαντινής τέχνης, στα οποία κυριαρχεί η σχηματοποίηση. (γ) Ανακαλύπτουν τα νατουραλιστικά στοιχεία και διακριβώνουν τις επιρροές που δέχτηκαν από την τέχνη της ύστερης αρχαιότητας. (δ) Διοργανώνουν μια ψηφιακή έκθεση, στην οποία αξιοποιούν τα παραπάνω στοιχεία.
Μια νέα ελίτ εδραιώνεται: η βυζαντινή αριστοκρατία του 12ου αιώνα	Να αναζητήσουν, να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν τους τρόπους, καθώς και να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους οι Κομνηνοί ενίσχυσαν τη στρατιωτική αριστοκρατία.	Αριστοκρατία στρατιωτική, αριστοκρατία γαιοκτητική, χαριστική δωρεά, πρόνοια	Ιστορική αιτιότητα, ομοιότητες-διαφορές	Κατά αντιπαραβολή αξιοποίηση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών σχετικών με τη στάση απέναντι στην αριστοκρατία, αφενός της δυναστείας των Μακεδόνων, αφετέρου της δυναστείας των Κομνηνών.

	<p>Να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν τις συνέπειες, βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες, που είχε για το Βυζάντιο η εδραίωση της νέας αριστοκρατίας.</p>			
<p>Το Βυζάντιο ανάμεσα στον χριστιανικό κόσμο της Δύσης και τον ισλαμικό της Ανατολής: οι σταυροφορίες</p>	<p>Να κατανοήσουν τη σημασία της γεωγραφικής θέσης του Βυζαντίου ανάμεσα στη χριστιανική Δύση και την ισλαμική Ανατολή.</p> <p>Να περιγράψουν τις πρώτες εντυπώσεις που προκάλεσαν οι Βυζαντινοί στους σταυροφόρους και οι σταυροφόροι στους Βυζαντινούς.</p> <p>Να επισημάνουν και να παρουσιάσουν επιγραμματικά τις συνέπειες των τριών πρώτων σταυροφοριών για το Βυζάντιο.</p>	<p>Σταυροφορία, σχισματικοί</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, ιστορική αιτιότητα</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός ιστορικού χάρτη στον οποίο αποτυπώνονται οι περιοχές προέλευσης, οι πορείες και ο προορισμός των σταυροφόρων.</p> <p>Σχολιασμός της γεωγραφικής θέσης του Βυζαντίου σε σχέση με τις κινήσεις αυτές.</p> <p>Επεξεργασία συναφών με το θέμα πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών, που αφορούν στις σχέσεις των Βυζαντινών με τους σταυροφόρους, π.χ. στις εντυπώσεις από τις πρώτες επισκέψεις σταυροφόρων στην αυλή του βυζαντινού αυτοκράτορα, στις προσδοκίες του αυτοκράτορα Αλέξιου Α΄ Κομνηνού ή στις συμφωνίες του με τους αρχηγούς των σταυροφόρων. Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα τις συνέπειες των πρώτων σταυροφοριών για το Βυζάντιο.</p>

Ε. ΩΡΙΜΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ (11ος - 13ος αιώνας), 6-8 διδακτικές ώρες

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες		Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
		Πρωτογενείς	Δευτερογενείς	
Το κλίμα αλλάζει: Μεσαιωνική «θερμή» περίοδος (750-1250)	Να εξηγήσουν πώς οι κλιματικές μεταβολές επέδρασαν στις ανθρώπινες κοινωνίες κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.	Κλιματική αλλαγή, Θερμή Περίοδος	Αλλαγή, μακρός χρόνος	Κατασκευή χρονογραμμής για το διάστημα που καλύπτει η Μεσαιωνική Θερμή Περίοδος. Αναζήτηση πληροφοριών σε έρευνες της ιστορικής γεωγραφίας και συζήτηση για την επίδραση των κλιματικών συνθηκών στην κοινωνία και στην οικονομία.
Δημογραφική ανάκαμψη	Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τις συνέπειες της δημογραφικής ανάκαμψης στην καθημερινή ζωή εστιάζοντας στις νέες ανάγκες που δημιούργησε, καθώς και τις αλλαγές που επέφερε. Να προβληματιστούν για τις συνέπειες που επιφέρει σήμερα η κλιματική αλλαγή στον κόσμο.	Δημογραφία, αύξηση πληθυσμού, εκχερσώσεις, καλλιεργήσιμες γαίες, διατροφικές συνήθειες	Αιτίες και συνέπειες, ιστορική οπτική, σύγκριση	Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με θέμα τη δημογραφική ανάκαμψη. Συγκέντρωση μικρογραφιών χειρογράφων σε ψηφιακή μορφή με απεικονίσεις εκχερσώσεων, περιγραφή τους και οργάνωση παρουσίασης για το φαινόμενο. Συγκέντρωση μεσαιωνικών συνταγών μαγειρικής και συζήτηση για τις διατροφικές συνήθειες των διάφορων κοινωνικών στρωμάτων (είδος διατροφής, επιλογές, προέλευση τροφών, επίδραση στην υγεία κ.λπ.). Σύνταξη σχετικών κειμένων, παρουσίασή τους με παιχνίδι ρόλων από επαγγελματικούς τύπους (ένας μάγειρας, μια νοικοκυρά, ένας κάπελας κ.λπ.). Συζήτηση για τις επιπτώσεις που επιφέρει σήμερα η κλιματική αλλαγή στη ζωή των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο.

<p>Η παγίωση του φεουδαρχικού συστήματος και η νέα διάρθρωση των κοινωνιών των πόλεων και της υπαίθρου (βασιλείς, ευγενείς, ιππότες, κληρικοί, δουλοπάροικοι, έμποροι και τεχνίτες)</p>	<p>Να περιγράψουν τη δομή και τη λειτουργία του φεουδαρχικού συστήματος.</p> <p>Να εξηγήσουν το συμβολισμό της τελετής περιβολής.</p> <p>Να κατασκευάσουν την κοινωνική πυραμίδα της εποχής, να επισημάνουν και να συζητήσουν για τις σχέσεις υποτέλειας και αλληλεξάρτησης.</p> <p>Να περιγράψουν τη ζωή ενός χωρικού, εμπόρου, ευγενή ή ιππότη με τις ευθύνες και τα προνόμια του.</p>	<p>Δουλοπάροικοι, ιππότες, ευγενείς, καθεδρικός ναός, κάστρο, κοινωνική πυραμίδα, όρκος υποτέλειας, τελετή περιβολής, φεουδάρχη, φεουδαρχικό σύστημα</p>	<p>Ιστορική οπτική</p>	<p>Κατασκευή κοινωνικής πυραμίδας ή εννοιολογικού χάρτη με το σύστημα της φεουδαρχίας (κοινωνικές τάξεις, σχέσεις εξουσίας, καθήκοντα και προνόμια).</p> <p>Μελέτη, περιγραφή και ερμηνεία απεικονίσεων της τελετής περιβολής. Αναπαράσταση της τελετής περιβολής στην τάξη.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών πηγών για τη ζωή των ανθρώπων στη φεουδαρχική κοινωνία, σύνταξη σχετικών κειμένων από μια ορισμένη οπτική (π.χ. ένας αγρότης, ιππότης ή έμπορος αφηγείται) και δραματοποιημένη παρουσίασή τους.</p> <p>Παρακολούθηση μιας ταινίας σχετικής με τη θεματολογία της ενότητας (π.χ. Ρομπέν των Δασών), εντοπισμός των σχετικών ιστορικών στοιχείων και σχολιασμός.</p> <p>Συγκέντρωση οπτικού υλικού σχετικού με την καθημερινή ζωή (μικρογραφίες χειρογράφων, φωτογραφίες κτιρίων, εργαλείων, σκευών κ.λπ.)· επιλογή εικόνων και δημιουργία πολυμεσικής παρουσίασης.</p>
<p>Αναζωογόνηση της οικονομίας: «αγροτική επανάσταση» και τεχνολογία, η εμπορική ανάπτυξη</p>	<p>Να επισημάνουν τις μεγάλες οικονομικές μεταβολές της εποχής και να εξηγήσουν τη σημασία τους για τη ζωή των ανθρώπων.</p> <p>Να συνοψίσουν τις τεχνικές</p>	<p>Αμειψισπορά, ανεμόμυλοι, αστοί, εμπορικά δίκτυα, τριζωνική καλλιέργεια, πόλη,</p>	<p>Αιτίες και συνέπειες, ομοιότητα και διαφορά</p>	<p>Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με θέμα «Αγροτική Επανάσταση» με τους σχετικούς όρους της ενότητας.</p> <p>Αναζήτηση, συγκέντρωση, οργάνωση και περιγραφή οπτικού υλικού σχετικού με την καλλιέργεια της γης</p>

<p>των μεσαιωνικών πόλεων, νέα εμπορικά δίκτυα (Χανσεατική Ένωση & ιταλικές πόλεις)</p>	<p>ανακαλύψεις που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της οικονομίας και των συγκοινωνιών.</p> <p>Να περιγράψουν την πολεοδομική μορφή μιας μεσαιωνικής πόλης (τείχη, κεντρική πλατεία, καθεδρικός ναός)· να προσδιορίσουν τη σχέση πόλης και υπαίθρου.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τη σημασία της ένωσης πόλεων σε κοινή εμπορική πολιτική και συμμαχία για την ανάπτυξη του εμπορίου και της οικονομίας.</p> <p>Να περιγράψουν το ιδιότυπο αυτόνομο καθεστώς των ιταλικών πόλεων.</p>	<p>συντεχνίες, τείχος, Χανσεατική Ένωση, «Χάρτα ελευθεριών»</p>		<p>και τις τεχνολογικές μεταβολές στη συγκεκριμένη εποχή (μικρογραφίες, απεικονίσεις, νομίσματα, πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές). Παράλληλα, άντληση πληροφοριών από σχετικές πρωτογενείς ή δευτερογενείς γραπτές πηγές.</p> <p>Αναζήτηση στο διαδίκτυο μεσαιωνικών πόλεων που έχουν διατηρηθεί. Περιγραφή των κύριων ζωνών, κτιρίων, οχύρωσης κ.λπ. Οργάνωση ψηφιακής έκθεσης με θέμα «Μια μεσαιωνική πόλη στην Ευρώπη».</p> <p>Συζήτηση για τις διαφορές πόλης-υπαίθρου με αφορμή το απόφθεγμα «ο αέρας της πόλης ελευθερώνει».</p> <p>Χαρτογραφικός εντοπισμός των πόλεων της Χανσεατικής Ένωσης. Συζήτηση για την ανάπτυξη των πόλεων της Χανσεατικής Ένωσης και των ιταλικών πόλεων. Εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών.</p> <p>Σύγκριση του τύπου της αρχαιοελληνικής πόλης με τον τύπο της μεσαιωνικής ιταλικής πόλης. Συζήτηση για τις ομοιότητες και διαφορές που παρουσιάζουν.</p>
<p>Σταυροφορίες: ένα ιστορικό φαινόμενο με πολλές όψεις.</p>	<p>Να ερμηνεύουν τις σταυροφορίες σε σχέση με τη δημογραφική αύξηση, την ισχυροποίηση της φεουδαρχίας, τις βλέψεις της Καθολικής Εκκλησίας.</p>	<p>Σταυροφορία, Άγιοι Τόποι, Σταυροφόρος, Εμπορικοί δρόμοι, Καθολική</p>	<p>Ιστορική οπτική, σημαντικότητα, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Κατασκευή γραφήματος στο οποίο θα αποτυπώνονται οι διασυνδέσεις των σταυροφοριών με άλλους παράγοντες (οικονομικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς, θρησκευτικούς).</p>

	<p>Να διερευνήσουν τις αιτίες των σταυροφοριών συνδέοντάς τες με τις οικονομικές και εμπορικές επιδιώξεις των ιταλικών ναυτικών πόλεων.</p> <p>Να προσδιορίσουν και να συζητήσουν για τις συνέπειες των σταυροφοριών.</p>	<p>Εκκλησία, ιταλικές ναυτικές πόλεις</p> <p>Απελευθέρωση, καθήκον, προσδοκία, ελπίδα, δεισιδαιμονία, θρησκευτική πίστη, εμπορικοί δρόμοι, κέρδος</p>		<p>Κατασκευή ιστορικής χρονογραμμής στην οποία θα αποτυπώνονται α) οι σταυροφορίες και β) τα λατινικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την Α΄ σταυροφορία.</p> <p>Χαρτογραφική αποτύπωση των πορειών των σταυροφόρων και σύνταξη σύντομων κειμένων για τον υπομνηματισμό τους.</p> <p>«Οι σταυροφόροι και οι άλλοι – δύο παραδείγματα: η άλωση της Ιερουσαλήμ κατά την Α΄ σταυροφορία και η άλωση της Κωνσταντινούπολης κατά την Δ΄ σταυροφορία μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες»: Μελέτη σχετικών πρωτογενών γραπτών πηγών (δυτικών, αραβικών, βυζαντινών). Συζήτηση.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών γραπτών πηγών για τα αίτια των σταυροφοριών και σύνταξη σχετικών κειμένων από διαφορετικές οπτικές (π.χ. ένας ευγενής, ένας ιππότης ή ένας μοναχός αφηγείται) και παρουσίασή τους με παιχνίδι ρόλων.</p>
<p>Ναι, αλλά σε ποια γλώσσα; Από τη λατινική «κοινή» των ευρωπαϊκών κρατών και πανεπιστημίων στις εθνικές γλώσσες και τη λαϊκή λογοτεχνία</p>	<p>Να διερευνήσουν τους παράγοντες που οδήγησαν στην ανάπτυξη των μεσαιωνικών πανεπιστημίων.</p> <p>Να παρουσιάζουν το περιεχόμενο των εννοιών «εθνική γλώσσα» και «λαϊκή λογοτεχνία».</p>	<p>Εθνικές γλώσσες, εθνικές λογοτεχνίες, λαϊκή λογοτεχνία, λατινική «κοινή», μεσαιωνικά πανεπιστήμια, μυθιστορήματα, τροβαδούροι</p>	<p>Χώρος, ενσυναίσθηση</p>	<p>Σημείωση στο χάρτη των σημαντικότερων μεσαιωνικών πανεπιστημίων και των χρονολογιών ίδρυσής τους.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών και συζήτηση για τα χαρακτηριστικά των μεσαιωνικών πανεπιστημίων (καθηγητές, φοιτητές, διδασκόμενα μαθήματα κ.λπ.).</p>

				<p>Δημιουργία πίνακα με σημαντικά έργα γραμμένα στις εθνικές γλώσσες των ευρωπαϊκών κρατών και τις χρονολογίες που αυτά γράφτηκαν.</p> <p>Ανάγνωση και σχολιασμός αποσπασμάτων ποίησης των τροβαδούρων και λαϊκών τραγουδιών-αφηγήσεων. Συζήτηση για τη θεματολογία τους.</p>
<p>Η γοητεία του άλλου: αλληλεπιδράσεις της Δύσης με το βυζαντινό και τον ισλαμικό πολιτισμό</p>	<p>Να ανακαλύψουν τις πολιτισμικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στο Βυζάντιο, τη Δύση και τον ισλαμικό κόσμο μέσα από κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού. Ακολούθως να συζητήσουν για το αν είναι δυνατό οι πολιτισμοί να αναπτύσσονται χωρίς να δέχονται επιρροές από άλλους.</p>	<p>Πολυπολιτισμικές κοινωνίες, διαπολιτισμική επικοινωνία</p>	<p>Ιστορική οπτική, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Επίσκεψη σε ιστοσελίδες με θεματικές σχετικές με τη μετανάστευση (για παράδειγμα, στην ελληνόγλωσση ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης με τίτλο «Κοινές ιστορίες για μια Ευρώπη χωρίς διαχωριστικές γραμμές» και ειδικότερα στην ενότητα «Ζώντας μαζί με αξιοπρέπεια σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες»). Συζήτηση για το αν υπάρχουν ανάλογα εκπαιδευτικά προγράμματα στην Ελλάδα.</p>
<p>Νέοι εισβολείς στον ευρωπαϊκό χώρο: οι Μογγόλοι και οι Τούρκοι</p>	<p>Να γνωρίσουν το νομαδικό χαρακτήρα και τη στρατιωτική οργάνωση των λαών αυτών.</p> <p>Να παρουσιάσουν την εισβολή των λαών αυτών στον ευρωπαϊκό χώρο.</p>	<p>Τουρκικοί λαοί, νομαδικοί λαοί</p>		<p>Παρατήρηση στο χάρτη και σχολιασμός των κινήσεων των Μογγόλων και των Τούρκων, καθώς και των κρατών που αυτοί δημιούργησαν. Με βάση δευτερογενείς ιστορικές πηγές, να συντάξουν δύο λήμματα λεξικού για τις έννοιες «Τούρκοι» και «Μογγόλοι».</p>

ΣΤ. Ύστερος Μεσαίωνας στη Δύση (13ος -15ος αιώνας) και Ύστεροβυζαντινή περίοδος, 10-12 διδακτικές ώρες

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες		Ενδεικτικές δραστηριότητες-προτάσεις αξιολόγησης
		Πρωτογενείς	Δευτερογενείς	
Μικρή Εποχή των Παγετώνων (τέλος 13^{ου} αι. περίπου)	Να συσχετίσουν τις κλιματικές αλλαγές με τις δημογραφικές μεταβολές και τους μετασχηματισμούς στο ανθρωπογενές περιβάλλον.	Κλιματική αλλαγή, λιμός, δημογραφική πτώση	Αιτίες και αποτελέσματα, αλλαγή, ιστορική δημογραφία	Χωρισμός των μαθητών-τριών σε ομάδες, αναζήτηση στο διαδίκτυο και συγκέντρωση πληροφοριών για τη «Μικρή Εποχή των Παγετώνων» κατά τομέα (π.χ. παραγωγικές δραστηριότητες, δημογραφική εξέλιξη, κοινωνική διαστρωμάτωση, θρησκευτική ζωή, πολιτική, πολιτιστική δημιουργία). Σύνθεση και παρουσίαση των εργασιών στην τάξη. Διαθεματική δραστηριότητα – διασύνδεση με μαθήματα για το φυσικό περιβάλλον: μελέτη κλιματικών χαρτών και διαγραμμάτων στο επίπεδο μακράς διάρκειας του ιστορικού χρόνου και συζήτηση για την επίδραση των κλιματικών αλλαγών στη ζωή των ανθρώπων και στον πολιτισμό.
Ο Μαύρος Θάνατος (1347): η επιδημία που άλλαξε την Ευρώπη	Να γνωρίσουν τα ειδικά χαρακτηριστικά της ασθένειας. Να προβληματιστούν για τα αίτια της ραγδαίας και μεγάλης εξάπλωσης της πανώλης και τις επιπτώσεις που αυτή είχε στη ζωή των ανθρώπων, άμεσες και μακροχρόνιες (δημογραφικές, πολιτικές, κοινωνικές, ιδεολογικές, θρησκευτικές κ.λπ.).	Μαύρος Θάνατος, πανδημία, δημόσια υγεία, καραντίνα, δεισιδαιμονίες, ιστορία της ιατρικής	Ρήξη, ενσυναίσθηση, ηθικές διαστάσεις	Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού παγκόσμιου χάρτη με περιοχές που επλήγησαν από τη Μαύρη Πανώλη με χρονολογικές και δημογραφικές σημάνσεις. Συζήτηση για τους παράγοντες που διευκόλυναν τη γρήγορη εξάπλωσή της, ειδικά στα αστικά κέντρα και σε συγκοινωνιακούς κόμβους (χερσαίοι και θαλάσσιοι εμπορικοί δρόμοι, καθημερινές πρακτικές, αντιλήψεις για την υγιεινή, ιατρική κτλ.). Μελέτη εικαστικών αναπαραστάσεων και αναφορών σε λογοτεχνικά έργα για τη Μαύρη

	<p>Να συνδέσουν τη διάρκεια και την ένταση του φαινομένου με τις αλλαγές στην Ιατρική και τη Φαρμακολογία κατά τα νεότερα χρόνια.</p>		<p>Πανώλη, ακόμη και ύστερων εποχών (π.χ. εικόνες σε μεσαιωνικά χειρόγραφα, το «Δεκαήμερο του Βοκκάκιου», ο πίνακας του Πέτερ Μπρίγκελ του Πρεσβύτερου «Ο Θρίαμβος του Θανάτου», περ. 1562, Μουσείο Πράδο, Μαδρίτη, το θεατρικό έργο «Ρωμαίος και Ιουλιέτα» του Ουίλιαμ Σέξπιρ, 1595). Συζήτηση για τις επιπτώσεις που είχε η φονική επιδημία στις αντιλήψεις των ανθρώπων για τη ζωή και το θάνατο.</p> <p>Πανώλη και Βαλκάνια: αναζήτηση πληροφοριών για την επιδημία πανώλης στο χώρο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.</p> <p>Διαθεματική δραστηριότητα με το μάθημα της Βιολογίας: τρόποι εξάπλωσης και αντιμετώπισης της Πανώλης στο παρελθόν, μέτρα αποτροπής της εξάπλωσης των επιδημιών σήμερα (σύγχρονη Ιατρική και Φαρμακολογία).</p> <p>Επεξεργασία πρωτογενών πηγών πάνω στη Μαύρη Πανώλη και οργάνωση της ακόλουθης βιωματικής δραστηριότητας: ένας γενοβέζος ναυτικός, ένας γάλλος ιερέας, ένας εβραίος έμπορος και ένας γερμανός γιατρός σημειώνουν στο ημερολόγιό τους τις σκέψεις και τους φόβους τους για την πανώλη που ενέσκηψε στον τόπο τους. (Η δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί και μετά την επόμενη ενότητα).</p>
--	---	--	--

<p>Η «αιτία του κακού»: διώξεις των Εβραίων από την Αγγλία (1290), Γαλλία (1306) και Ισπανία (1492)</p>	<p>Να διερευνήσουν τους λόγους για τους οποίους οι κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες στράφηκαν ενάντια στους Εβραίους.</p> <p>Να συζητήσουν για τις συνέπειες των διώξεων των εβραϊκών πληθυσμών.</p>	<p>Προκαταλήψεις, δεισιδαιμονίες, αντισημιτισμός Ασκενάζι, Σεφαραδίτες, «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων»</p>	<p>Αιτίες και αποτελέσματα, πολυπρισματική όψη, Τοπική Ιστορία</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός χάρτη, στον οποίο σημειώνονται οι πορείες που ακολούθησαν οι εβραϊκοί πληθυσμοί μέχρι την τελική εγκατάστασή τους στην ανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια. Θεσσαλονίκη, Κρακοβία: συγκριτική μελέτη δύο περιπτώσεων εγκατάστασης Εβραίων.</p> <p>Σχεδιασμός φύλλων εργασίας με βάση τα ερωτήματα: Ποιοι εβραϊκοί πληθυσμοί εγκαταστάθηκαν, ποιοι τους προσκάλεσαν, για ποιους λόγους; Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη.</p> <p>Η «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων»: σύνταξη ενότητας με αυτό τον τίτλο, με σκοπό τη συμπλήρωση λήμματος για τη Θεσσαλονίκη σε ψηφιακή ιστορική εγκυκλοπαίδεια (κείμενο και εικόνες).</p>
<p>Κοινωνίες σε σύγκρουση: λαϊκές εξεγέρσεις στις πόλεις και στην ύπαιθρο</p>	<p>Να διερευνήσουν τους λόγους για τους οποίους ξέσπασαν λαϊκές εξεγέρσεις στις πόλεις και στην ύπαιθρο.</p> <p>Να αξιολογήσουν τις συνέπειες των εξεγέρσεων.</p>	<p>Αστοί, αγρότες, συντεχνίες, εργάτες, χωροδεσπότες, εξέγερση</p>	<p>Αιτίες και αποτελέσματα, ιστορική οπτική</p>	<p>Μελέτη πρωτογενών πηγών που αναφέρονται στις εξεγέρσεις που σημειώθηκαν. Παρουσίαση των αιτιών που οδήγησαν σε αυτές με δραματοποίηση και παιχνίδι ρόλων: ένας αγρότης, ένας εργάτης, ένας πλούσιος βιοτέχνης και ένας χωροδεσπότης παίρνουν θέση για τις εξεγέρσεις.</p> <p>Δημιουργία μιας πολυμεσικής ψηφιακής παρουσίασης για τις εξεγέρσεις που σημειώθηκαν αυτή την περίοδο.</p> <p>Συζήτηση σχετικά με στο ζήτημα της κοινωνικής κινητικότητας: (α) ήταν εύκολο την εποχή αυτή ένα άτομο να αλλάξει κοινωνική θέση, (β) είναι εύκολο</p>

				σήμερα;
«Εμπορική επανάσταση» και ανάπτυξη του τραπεζικού συστήματος	<p>Να συζητήσουν για το περιεχόμενο της έννοιας «εμπορική επανάσταση» (παράγοντες, εμπορικές διαδρομές, προϊόντα, αγορές κ.λπ.).</p> <p>Να περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσαν τότε οι τράπεζες και να επισημάνουν τις διαφορές τους με τις σημερινές.</p>	«Εμπορική Επανάσταση», τραπεζικό σύστημα, εμπορικοί δρόμοι, εμπορικές πόλεις	Συνέχεια και αλλαγή, ομοιότητα και διαφορά	<p>Συγκέντρωση και μελέτη οπτικών πηγών (μικρογραφίες χειρογράφων, πίνακες κ.λπ.) σχετικά με τις βιοτεχνικές και εμπορικές δραστηριότητες και την ανάπτυξη του τραπεζικού συστήματος.</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικών χαρτών με θέματα «εμπορική επανάσταση» και «τραπεζικό σύστημα».</p> <p>Παρατήρηση και σχολιασμός θεματικού χάρτη στον οποίο αποτυπώνονται οι κυριότερες εμπορικές πόλεις και τα δίκτυα της εποχής.</p>
Ο Εκατονταετής Πόλεμος Αγγλίας-Γαλλίας (1337-1453)	Να συζητήσουν για τις αιτίες και τις συνέπειες του Εκατονταετούς Πολέμου.	Συγκεντρωτικό κράτος	Αιτίες και συνέπειες, ενσυναίσθηση, ιστορική οπτική, Βιογραφική Ιστορία	«Ποια ήταν η Ιωάννα της Λορένης;»: συγκέντρωση οπτικών και κειμενικών πηγών και κατασκευή μιας πολυμεσικής βιογραφικής παρουσίασης. Δημιουργία καταλόγου με μεταγενέστερα λογοτεχνικά κείμενα, θεατρικά έργα και κινηματογραφικές ταινίες για την Ιωάννα της Λορένης. Συζήτηση για τους λόγους που η προσωπικότητά της προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί το ενδιαφέρον και τη συγκίνηση των ανθρώπων μέχρι σήμερα.

<p>Η άλωση της Κωνσταντινούπολης (1204) και η λατινοκρατία</p>	<p>Να επισημάνουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η Δ΄ Σταυροφορία παρέκκλινε προς την Κωνσταντινούπολη.</p> <p>Να εκτιμήσουν τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες που είχε η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204.</p> <p>Να εντοπίσουν το γεωγραφικό χώρο, στον οποίο συγκροτήθηκαν τα λατινικά και ελληνικά κρατίδια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους και να επισημάνουν το ρόλο που διαδραμάτισαν στη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τις σχέσεις μεταξύ λατίνων κατακτητών και ελληνορθόδοξων κατακτημένων, επισημαίνοντας τις περιπτώσεις αντίστασης, υποταγής ή συνεργασίας.</p>	<p>Σχισματικοί, σταυροφορία, Άλωση, δουκάτο, Λατινοκρατία</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, χώρος και χρόνος, ιστορική οπτική, Βιογραφική Ιστορία, Τοπική Ιστορία, Δημόσια Ιστορία</p>	<p>Επεξεργασία γραπτών και εικονιστικών πηγών που συνδέονται με την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους και τη Λατινοκρατία που ακολούθησε.</p> <p>Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού χάρτη, στον οποίο αποτυπώνεται το μωσαϊκό των κρατιδίων που δημιουργήθηκαν στο χώρο της ανατολικής Μεσογείου το 13^ο αιώνα. Δημιουργία λήμματος για τον Λέοντα Σγουρό, το οποίο θα ενσωματωθεί σε ψηφιακή ιστορική εγκυκλοπαίδεια.</p> <p>Συζήτηση για τη δημόσια συγγνώμη του πάπα Ιωάννη Παύλου Β΄ κατά την επίσκεψή του στην Ελλάδα το 2001. Διερεύνηση της σχετικής αρθρογραφίας στο διαδίκτυο.</p> <p>Έρευνα στην ευρύτερη περιοχή του σχολείου ή στο διαδίκτυο για μνημεία της περιόδου της λατινικής κυριαρχίας. Δημιουργία σχετικού καταλόγου και χάρτη.</p>
<p>Τα «εξόριστα» κράτη: η Αυτοκρατορία της Νίκαιας, το Δεσποτάτο της</p>	<p>Να γνωρίσουν τους βασικούς σταθμούς στην εξέλιξη των λεγόμενων «εξόριστων» ελληνικών κρατών κατά την περίοδο αυτή, καθώς και τις σχέσεις που αυτά</p>	<p>«Εξόριστο» κράτος, αυτοκρατορία, δεσποτάτο</p>	<p>Ιστορική αφήγηση, ομοιότητες και διαφορές</p>	<p>Συγκρότηση ιστορικής αφήγησης με τη χρήση διαδραστικού ιστορικού χάρτη, στον οποίο αποτυπώνονται οι εδαφικές μεταβολές της περιόδου.</p>

<p>Ηπείρου και η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας (1204-1461)</p>	<p>ανέπτυξαν με τα γειτονικά τους κράτη των Λατίνων, των Βουλγάρων και των Σελτζούκων Τούρκων.</p>			<p>Χωρισμός των μαθητών-τριών σε τρεις ομάδες, συγκέντρωση πληροφοριών και εικόνων και σύνθεση αφηγηματικών εικονο-κειμένων για τα τρία «εξόριστα» κράτη που σχηματίστηκαν την περίοδο της Λατινοκρατίας (αυτοκρατορία της Νίκαιας, Δεσποτάτο της Ηπείρου και αυτοκρατορία της Τραπεζούντας). Παρουσίαση στην τάξη.</p>
<p>Σελτζούκοι και Οθωμανοί Τούρκοι: μια ισλαμική μεσαιωνική αυτοκρατορία σχηματίζεται (13ος αιώνας-αρχές 20^{ου} αιώνα). Προέλευση, διευκρίνιση και διάκριση των όρων «Οθωμανός» και «Τούρκος». Εξάπλωση στα ασιατικά και ευρωπαϊκά εδάφη του βυζαντινού κράτους, σχέσεις με αυτό</p>	<p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τους βασικούς σταθμούς της πορείας των Σελτζούκων Τούρκων (προέλευση, συγκρότηση σε κράτος, σχέσεις με Βυζαντινούς, διάλυση).</p> <p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τους βασικούς σταθμούς της πορείας των Οθωμανών στη Μικρά Ασία και στα Βαλκάνια, τις σχέσεις τους με το βυζαντινό κράτος, καθώς και τη θρησκευτική και οικονομική πολιτική τους.</p> <p>Να διακρίνουν με ιστορικούς όρους τις έννοιες «Σελτζούκος», «Οθωμανός» και «Τούρκος».</p>	<p>Σελτζούκοι Τούρκοι, Οθωμανοί Τούρκοι, σουλτανάτο-σουλτάνος, γαζήδες, εξισλαμισμός, γενίτσαροι</p>	<p>Αλλαγή-συνέχεια, ομοιότητα-διαφορά, ιστορική οπτική, αιτίες και συνέπειες</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού χάρτη στον οποίο αποτυπώνεται η πορεία, οι διαδοχικές επεκτάσεις και τα κράτη που σχημάτισαν οι Σελτζούκοι και οι Οθωμανοί Τούρκοι.</p> <p>Αναζήτηση πληροφοριών, οργάνωσή τους, σύνθεση και παρουσίαση προφορικά ή γραπτά αφηγήσεων με θέμα «Οθωμανοί».</p> <p>Επεξεργασία γραπτών πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών, που αφορούν σε κρίσιμες ιστορικές περιστάσεις της περιόδου και, ιδιαίτερα, στις συγκρουσιακές ή άλλες σχέσεις των Σελτζούκων και των Οθωμανών Τούρκων είτε με το Βυζάντιο και την Αυτοκρατορία της Νίκαιας είτε με τους κατακτημένους χριστιανικούς πληθυσμούς. Συζήτηση.</p> <p>Αναζήτηση πληροφοριών, οργάνωση, σύνθεση και παρουσίαση αφηγήσεων με θέμα «Οθωμανοί», οι οποίες θα περιλαμβάνουν τους κύριους σταθμούς της πορείας τους (Μικρά Ασία και Βαλκάνια), τις</p>

				<p>σχέσεις τους με το βυζαντινό κράτος, καθώς και τη θρησκευτική και οικονομική πολιτική τους.</p> <p>Μελέτη ιστορικών πηγών, πρωτογενών και δευτερογενών, που αναφέρονται στους γενίτσαρους και τους γαζήδες. Συζήτηση πάνω στο ζήτημα των σκοπών που εξυπηρετούσε η συγκρότηση των σωμάτων αυτών.</p> <p>Αναζήτηση σε λεξικό των λημμάτων «Τούρκος», «Σελτζούκος» και «Οθωμανός» και δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με βάση τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν.</p>
<p>Η δυναστεία των Παλαιολόγων και οι σχέσεις με τη Δύση</p>	<p>Να επισημάνουν τα χρονικά όρια της τελευταίας βυζαντινής δυναστείας.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τη συρρίκνωση των συνόρων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας κατά την τελευταία περίοδο της ζωής της.</p> <p>Να κατηγοριοποιήσουν και να ιεραρχήσουν τα εξωτερικά και εσωτερικά προβλήματα που αντιμετώπιζε το Βυζάντιο κατά την περίοδο αυτή και να εξηγήσουν γιατί δεν ήταν πλέον σε θέση να τα επιλύσει.</p>	<p>Ενωτικοί, Ανθωνωτικοί, προνόμια</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, ενσυναίσθηση</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού ψηφιακού χάρτη και χρονογραμμής, όπου αποτυπώνονται οι εδαφικές και δυναστικές μεταβολές, καθώς και οι σημαντικότερες εξελίξεις κατά την περίοδο αυτή.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών για τη Σύνοδο της Φεράρας-Φλωρεντίας. Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη στον οποίο θα αποτυπώνονται τα κύρια ζητήματα που απασχόλησαν τις δύο πλευρές, οι αποφάσεις που ελήφθησαν και οι αντιδράσεις που σημειώθηκαν. Εναλλακτικά, δημιουργία ψηφιακής έκθεσης με τίτλο «Η σύνοδος της Φεράρας-Φλωρεντίας». Άντληση εικονογραφικού υλικού από την αλληγορική νωπογραφία των Βασιλέων Μάγων του Μπενότσο Γκότσολι στο Παλάτι των Μεδίκων (Φλωρεντία,</p>

				1459-1461). Παιχνίδι ρόλων: Λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα στην εξωτερική και εσωτερική πολιτική, οι μαθητές-τριες παίρνουν τη θέση του βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Η΄ και του επιτελείου του και συζητούν για τους τρόπους με τους οποίους θα πρέπει να αντιδράσουν.
Το κύκνειο άσμα του βυζαντινού πολιτισμού: η Παλαιολόγεια Αναγέννηση	<p>Να εντοπίσουν και να μελετήσουν έργα της παλαιολόγειας τέχνης.</p> <p>Να αντιπαραβάλουν τη φθίνουσα πορεία της αυτοκρατορίας με την πνευματική και καλλιτεχνική άνθηση της ίδιας περιόδου. Να αντιληφθούν ότι η απήχηση της δεύτερης υπερέβαινε τα εδαφικά όρια του Βυζαντίου (Βαλκάνια, Ρωσία, ιταλικά κράτη μετά την Άλωση).</p> <p>Να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά του κινήματος του ανθρωπισμού/ουμανισμού που αναπτύχθηκε κατά την περίοδο αυτή στο Βυζάντιο δίνοντας έμφαση στη στροφή προς την ελληνική αρχαιότητα.</p>	<p>Παλαιολόγεια Αναγέννηση, βυζαντινός ανθρωπισμός/ουμανισμός, φορητές εικόνες, τοιχογραφίες, μικρογραφίες, ψηφιδωτά</p>	<p>Ομοιότητα και διαφορά, σημαντικότητα, ιστορική οπτική</p>	<p>Δημιουργία ψηφιακής συλλογής με τίτλο «Παλαιολόγεια Αναγέννηση». Σύνταξη υπομνημάτων με στοιχεία της ταυτότητας κάθε έργου και σύντομη περιγραφή του.</p> <p>Επεξεργασία γραπτών πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών, που αφορούν στα έργα του Πλήθωνα με έμφαση στις φιλοσοφικές του αντιλήψεις.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: μαθητής-τρια υποδυόμενος-η τον Πλήθωνα αναπτύσσει τις ιδέες του πάνω στη σημασία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας στους υπόλοιπους μαθητές-τριες της τάξης, που υποδύονται οπαδούς και πολέμιους του και του υποβάλλουν ερωτήσεις ή σχολιάζουν τα λεγόμενά του.</p> <p>Σύνταξη του λήμματος «Αναγέννηση» για βυζαντινό λεξικό πολιτισμικών όρων με υποδιαιρέσεις τη «Μακεδονική» και την «Παλαιολόγεια» (για τη Μακεδονική Αναγέννηση, αναδρομή στην αντίστοιχη ενότητα της μεσοβυζαντινής περιόδου)</p>

<p>Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς (1453): απόηχος, συνέπειες και εγγραφή στη λαϊκή παράδοση.</p>	<p>Να κατανοήσουν τα αίτια της άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς.</p> <p>Να διακρίνουν τους πρωταγωνιστές της περιόδου (συλλογικά υποκείμενα και άτομα), να διερευνήσουν και να συνθέσουν αφηγηματικά τα καίρια σημεία της πολιορκίας και της άλωσης της Κωνσταντινούπολης.</p> <p>Να συζητήσουν και να επιχειρηματολογήσουν για τη σημασία του γεγονότος της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης και να εξηγήσουν τον απόηχο του συγκεκριμένου γεγονότος στους αιώνες που ακολούθησαν.</p> <p>Να διερευνήσουν τους τρόπους με τους οποίους αποτυπώθηκε η Άλωση σε χρονικά της εποχής, αλλά και σε μεταγενέστερα λογοτεχνικά και εικαστικά-καλλιτεχνικά έργα.</p>	<p>Άλωση, θρύλος, συμβολισμός, λαογραφία, παράδοση</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, χώρος και χρόνος, ιστορική σημαντικότητα, ιστορική οπτική, ιστορική ενσυναίσθηση</p>	<p>Μελέτη αφηγήσεων για την πολιορκία και την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, κυρίως από χρονικά της εποχής. Συζήτηση για τον απόηχο του γεγονότος στην εποχή του και μεταγενέστερα, καθώς και για τις ερμηνείες που διατυπώθηκαν.</p> <p>Επεξεργασία εικονιστικών πηγών διαφόρων εποχών με θέμα την πολιορκία και την Άλωση (μικρογραφιών χειρογράφων, χαρακτηριστικών, έργων ζωγραφικής). Συζήτηση για τις ιστορικές οπτικές που υιοθετούν οι άνθρωποι σε διαφορετικές κοινωνίες και εποχές πάνω στο ίδιο γεγονός.</p> <p>Συλλογή τραγουδιών και θρύλων από την ελληνική λαϊκή παράδοση. Συζήτηση για τη σημασία που είχε η Άλωση για τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα σε μεταγενέστερες εποχές.</p>
<p>Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο</p>	<p>Να αποτιμήσουν την επίδραση της βυζαντινής πολιτισμικής κληρονομιάς στα Βαλκάνια, στη Ρωσία, στην αναγεννησιακή Ιταλία, αλλά και στην ίδια την Οθωμανική</p>	<p>Διαφωτισμός, νεοκλασικισμός, ορθολογισμός, ρομαντισμός, εθνικισμός,</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, ομοιότητες-διαφορές, ιστορική</p>	<p>Αξιοποίηση εικονιστικών και γραπτών πηγών σε μετάφραση, για να επισημανθούν οι επιβιώσεις και οι επιρροές της βυζαντινής τέχνης στον πολιτισμό των βαλκανικών λαών, της Ρωσίας και στην Ιταλική Αναγέννηση.</p>

	<p>αυτοκρατορία.</p> <p>Να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός ενίσχυσε την αρνητική εικόνα του Μεσαίωνα γενικότερα και του Βυζαντίου ειδικότερα, ταυτίζοντάς τα με την παρακμή και τον πνευματικό σκοταδισμό (διασύνδεση με την ύλη τόσο της ΣΤ΄ Δημοτικού, όσο και της Γ΄ Γυμνασίου – τάξεις στις οποίες μελετάται αναλυτικά το φαινόμενο του Διαφωτισμού).</p> <p>Να προβληματιστούν γιατί η αρνητική εικόνα που είχε σχηματιστεί τόσο για το Μεσαίωνα στη Δύση, όσο και για το Βυζάντιο, άρχισε να αναθεωρείται κατά τον 19ο και 20ό αιώνα.</p>	<p>εθνική ιστοριογραφία, ακμή και παρακμή, σκοταδισμός</p>	<p>οπτική, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Σύγκριση της βυζαντινής με την οθωμανική μνημειακή αρχιτεκτονική και καταγραφή των ομοιοτήτων και των διαφορών τους (έμφαση στα τεμένη που κατασκεύασε ο αρχιτέκτονας Μιμάρ Σινάν στην Κωνσταντινούπολη και στην Ανδριανούπολη με πρότυπο την Αγία Σοφία). Συζήτηση για την επίδραση που άσκησε η πρώτη στη δεύτερη.</p> <p>Συζήτηση στην τάξη για το Βυζάντιο ως γενική ιστορική πολιτισμική έννοια. Διατύπωση ερωτημάτων, όπως «Γιατί η βυζαντινή εποχή θεωρούνταν παλαιότερα εποχή σκοταδισμού;» ή «ποια στοιχεία του βυζαντινού πολιτισμού εντοπίζουμε στο σύγχρονο πολιτισμό;» κ.λπ.</p> <p>Τελική εργασία με τη μορφή πρότζεκτ με θέμα «Πώς δίδασκαν παλιότερα τη Μεσαιωνική και Βυζαντινή Ιστορία στα σχολεία;». Οι μαθητές-τριες χωρίζονται σε ομάδες, αναζητούν και μελετούν εισαγωγές από σχολικά εγχειρίδια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Παρουσιάζουν σχολιασμένα στην ολομέλεια τα ευρήματά τους και ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τις διαφορετικές, ακόμη και αντικρουόμενες οπτικές απέναντι στον Μεσαίωνα και στο Βυζάντιο. Εναλλακτικά, δημιουργία έκθεσης με τίτλο: «Το Βυζάντιο στα σχολικά βιβλία ιστορίας: από το σκοτάδι στο φως»</p> <p>Αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών</p>
--	---	--	-----------------------------------	---

				Εγχειριδίων του ΙΕΠ http://e-library.iep.edu.gr/iep/index.html και του ψηφιοποιημένου βιβλίου της Χ. Κουλούρη, <i>Ιστορία και Γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία</i> , ΙΑΕΝ, Αθήνα 1988 http://www.iaen.gr/istoria_kai_geografia_sta_ellinika_sholeia_1834_1914_-b-31.html
--	--	--	--	---

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ

Χρόνος, χρονολόγηση και ημερολόγιο στην Ύστερη Αρχαιότητα και στο Μεσαίωνα

Ο φάκελος συνδέεται με την Εισαγωγή του ΠΣ «Ο χρόνος και οι πηγές της ιστορίας». Οι δραστηριότητες που προτείνει εστιάζουν στις διαφορετικές πολιτισμικές αντιλήψεις για το χρόνο, τις οποίες οι μαθητές-τριες καλούνται να διερευνήσουν με βάση τα ακόλουθα ιστορικά ερωτήματα: Πώς προσδιόριζαν το χρόνο στο Μεσαίωνα; Ποια χρονολογικά συστήματα χρησιμοποιούνταν; Σε άλλους πολιτισμούς και σε άλλες θρησκείες ποια συστήματα ίσχυαν (π.χ. ισλαμικός κόσμος, Κίνα); Πότε καθιερώθηκε το σύστημα που έχουμε σήμερα; Ακολουθώς επιχειρείται να εξοικειωθούν με άλλες διαστάσεις-προσλήψεις του χρόνου, που προσιδιάζουν περισσότερο στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπως ο κυκλικός χρόνος της φύσης, ο χρόνος του εορτολογίου, ο χειμώνας των «προετοιμασιών» και το «θέρος των δράσεων». Υπολογίζεται ότι απαιτούνται 2-3 διδακτικές ώρες.

Θρησκεία και εξουσία

Ο θεματικός φάκελος μπορεί να ενσωματωθεί σε όλα τα κεφάλαια είτε της Βυζαντινής είτε της Δυτικής Μεσαιωνικής Ιστορίας, με προτιμότερες επιλογές να αξιοποιηθεί μεταξύ των κεφαλαίων Γ' και Δ' ή Δ' και Ε'. Το θέμα του φακέλου είναι οι σχέσεις και οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στην πολιτική και θρησκευτική εξουσία. Ως παραδείγματα μελέτης προτείνονται: (α) Ο τέταρτος γάμος του Λέοντα ΣΤ' του Σοφού, (β) το προνόμιο της στέψης των βασιλέων: η Έριδα της Περιβολής και (γ) η Αιχμαλωσία της Αβινιόν. Υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν 2-3 διδακτικές ώρες.

Τι οφείλουμε στον αραβικό πολιτισμό; Επιστήμες και τέχνες στον αραβικό κόσμο

Ο θεματικός φάκελος συνδέεται με το κεφάλαιο Γ΄ του Προγράμματος Σπουδών και ειδικότερα με την ενότητα «Μια νέα θρησκεία επιχειρεί να κατακτήσει την Ανατολή και τη Δύση: Το Ισλάμ και η δημιουργία του αραβοϊσλαμικού κόσμου». Επιχειρείται να εμβαθύνουν οι μαθητές=τριες σε τομείς ανάπτυξης του αραβικού πολιτισμού πέραν της θρησκείας: στη φιλοσοφία και στις επιρροές που δέχτηκε από την αρχαία Ελλάδα, στην ανάπτυξη της άλγεβρας, της χημείας, της αστρονομίας, της ιατρικής, της λογοτεχνίας, της αρχιτεκτονικής και των διακοσμητικών τεχνών. Πρέπει να καταδειχτεί ότι, παρά την αντιπαλότητα με τον χριστιανικό κόσμο του Βυζαντίου και της Δύσης, αναπτύχθηκαν πολλές πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους. Υπολογίζεται ότι απαιτούνται 2-3 διδακτικές ώρες.

Η γυναίκα στον Μεσαίωνα

Ο θεματικός φάκελος εστιάζει τόσο στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του γυναικείου φύλου όσο και στην πολιτική διάσταση γυναικείων μορφών που καταγράφηκαν στην ιστορία. Οι γυναικείες προσωπικότητες που προτείνεται να προσεγγιστούν με βιογραφική μέθοδο είναι η Χίλντεγκαρντ του Μπίνγκεν (12ος αιώνας), η Ζαν ντ' Αρκ (15ος αιώνας), η Θεοδώρα (6ος αι.) και η Άννα Κομνηνή (12ος αιώνας). Ο θεματικός φάκελος μπορεί να αξιοποιηθεί είτε στο πλαίσιο του Β΄ κεφαλαίου είτε μεταξύ Γ΄ και Δ΄ κεφαλαίου. Υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν 2-3 διδακτικές ώρες.

Πόλεμος και διπλωματία στο Βυζάντιο. Όπλα, οχυρώσεις και στρατός (διάκριση υποχρεωτικής και μισθοφορικής στράτευσης, η «αξιοποίηση» βαρβάρων στο βυζαντινό στρατό). Επίδειξη του αυτοκρατορικού μεγαλείου στους βαρβάρους. Προπαγάνδα. Η διπλωματία των γάμων: το παράδειγμα της Θεοφανούς. Θρησκεία και διπλωματία.

Ο φάκελος προτείνεται να αξιοποιηθεί στο τέλος του Δ΄ κεφαλαίου και υπολογίζεται ότι απαιτούνται 2-3 διδακτικές ώρες.

Δοξάζοντας τον Θεό με την τέχνη

α) Από την παλαιοχριστιανική βασιλική στους σταυροειδείς ναούς, β) καθεδρικοί ναοί (ρομανικός και γοθικός ρυθμός, υαλογραφία, γλυπτική), γ) εικόνες και ψηφιδωτά: από την υπερβατικότητα στο νατουραλισμό.

Ο φάκελος μπορεί να αξιοποιηθεί σε πολλά σημεία του ΠΣ, προτιμότερο όμως είναι να πραγματοποιηθεί μετά το πέρας των κεφαλαίων Δ' και Ε', ώστε να έχουν οι μαθητές-τριες ήδη αποκτήσει μια σαφή εικόνα τόσο του βυζαντινού όσο και του δυτικού μεσαιωνικού πολιτισμού. Επιδιώκεται, αφενός, να προσεγγίσουν και να κατανοήσουν μέσα από τη θρησκευτική τέχνη τον χαρακτήρα των κοινωνιών του μεσαίωνα, αφετέρου, να αναπτύξουν ψυχοκινητικές δεξιότητες μούμενοι-νες στις τεχνικές της ψηφιδογραφίας, της υαλογραφίας, της ζωγραφικής κ.λπ. Υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν 2-3 διδακτικές ώρες.